

19e JAARGANG No. 4

1 SEPTEMBER 1974 — *f* 1,75

tong tong

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

(Foto: Rogier)

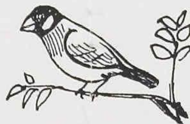
BIJ DE VOORPLAAT

TJIPAJUNG: NIETS BIJZONDERS

Uit de stapel foto's van Rogier koos ik deze als voorplaat. Op de achterzijde stond alleen: Tjipajung. Verder niets. Maar ik ben gewoon wèg van dit weggetje in Tjipajung, dus links en rechts gebeld; weet je iets over Tjipajung dat de moeite van vertellen waard is? Is het een stadje, een dessa, een busstopplaats? Is er iets "heiligs" te bezichtigen, is er een bron of wat dan ook? "Tjipajung? Niets bijzonders, nooit op gelet, waar ligt dat eigenlijk?" Niemand wist iets.
Alleen van mijnheer Goldman kreeg ik de meeste informatie: een tussenplaatsje, voorbij Bogor, op de weg naar Tjitjoeroeg. Er zijn een paar vacantiepondoks, enkele stenen huisjes, verder zijwegjes met kamponghuisjes en warongs, niets bijzonders toch?
De omgeving is wonderschoon, maar wie ziet dat nog? De hele omgeving van Bogor tot Soekaboemi is wonderschoon, Indonesië telt duizenden plekjes als Tjipajung en nog duizendmaal mooiere. De lucht die je er inademt voelt als of je meteen mentholstift aan de binnenkant van je longen wrijft en de zon is warm zonder dat hij je brandt, als hij weg is worden je blote armen ineens koud, terwijl het helemaal niet koud is. Tenminste dat denk ik allemaal maar zo, met de herinnering aan plaatsjes als Batoe en Songgoriti en Trètès, want die ken ik beter.
Intrigeren mensen op zulke foto's U ook altijd zo? Ze zien er op deze foto zo zorgeloos uit. Ik vraag me af: wat doet die vrouw op de voorgrond met dat bundeltje in de hand? Werkt ze, heeft ze een man, heeft ze piekerans, kinderen?
Typische vragen van iemand die zich in sociale welvaartszekerheden baadt, want wat daar een vraag is, is hier een weet: als die vrouw weduwe is, krijgt ze een pensioentje, als ze niet genoeg verdient kan ze "recht halen" bij mijnheer den Uyl, de Ombudsman en de Bijstand. En die oude man, die daar zo in die warong naar binnen kijkt, die is toch ook allang rijp voor AOW en een bejaardenpas die hem reductie geeft op tram, trein en een ochtendbioscoopje. Als die man op de voorgrond nu niet werkt, moet hij wel in de ziektewet lopen of anders in de werkloosheidwet. Of hij is bezig zich schuldig te maken aan een "zwarte" bijverdienste. Wat de kinderen betreft, die horen daar helemaal niet, (aangenomen dat de foto vóór 4 uur genomen is) maar op school. Dus dat zit fout in Tjipajung.

Met die welvaart is het trouwens ook niet best. Want wat is het grappige van welvaart? Hoe meer welvaart, hoe meer belasting er binnenkomt. En met de belastinggelden zou de gemeente als de geoliede bliksem wat moeten doen aan die vreselijke weg in Tjipajung, voor de regentijd aanbreekt. Want dat wordt huilen! En de inspectie van Bouw- en Woningtoezicht zou er ook wel eens mogen rondkijken, genoeg werk aan de winkel zo gezien. En aan de huisjes!
Er mankeert dus van alles aan Tjipajung en dat maakt dit plaatsje weer gelijk aan elk ander stadje ter wereld, want overal mankeert wat aan. Hoe groter de stad, hoe groter mankementen zelfs! Mooie wegen, schitterende villa's, flats en winkelcentra zijn maar schijnbedriegers, weten we allemaal.
Weet U wat nu w e l het bijzondere is van Tjipajung?
Dat kindertjes de gehele dag tot 's-vonds laat veilig over veld en weg kunnen drentelen, dat ouders zich geen zorgen hoeven te maken als dochters na donker nog buiten zijn. Dat er geen bankovervallen zijn (want er is geen geld, laat staan een bank), geen aanrandingen, geen geweldplegingen. Geen vandalen die telefooncellen slopen, étalageruiten ingooien en auto's in brand steken. Want er is niets in Tjipajung, niets dan bomen, bergen, akkers en mensen die nog nooit van sociale welvaart gehoord hebben.
Geluk komt soms onherkenbaar vermomd, het is maar weinigen gegeven het, in zijn vaak onaanvaardbare, vorm te zien als Geluk. Het te aanvaarden en te koesteren als een zegen van de allerwijste die alleen weet wat goed is voor zijn mensen. Ook al lijkt het niets bijzonders.

L.D.

OPTREDEN JOSEPHINE VAN GASTEREN

De voorstelling in Diligentia, waarin Josephine van Gasteren optreedt en die was uitgesteld, (zie T.T. no. 2, pag. 22) zal op **15 november a.s.** plaatsvinden.

De reductie voor Tong Tong abonnees op de toegangsprijs (voor T.T. abonnees *f* 4,50, normaal *f* 7,50) geldt nog altijd. Belangstellenden gelieven zich tijdig bij Tong Tong op te geven.

tong tong

Opgericht en geleid door TJALIE ROBINSON (1911 - 1974)

ONAFH. IND. TIJDSCHR. — 19e JAARG. No. 4
Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070 - 54.55.00/54.55.01 - Postgiro 6685 of A.B.N. Den Haag Rek. No. 51.56.15.730.
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie: L. Ducelle
Administratie: Th. M. A. Scheulderman
Redactie: J. H. Ritman, Ch. J. A. Manders, G. H. Bartman.

Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand
Prijs per nummer *f* 1,75. Abt. Nederl. (en E.E.G.-landen behalve Engeland) kwart. *f* 9,75, halfj. *f* 19,50; jaar *f* 39,—. Abt. Europa: jaar *f* 39,—.
Buiten Europa: jaar *f* 47,—. (zeepost)
Abt. (per jaar en per luchtpost): Australië en Nw. Zeeland *f* 83,—; Indonesië *f* 68,—; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 68,—; Canada en Ver. Staten *f* 58,—; Maleisië, Singapore en India *f* 68,— Suriname en Antillen *f* 58,—.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD

ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN

BOEKBESPREKING

MIJN LEVEN ONDER DE KOPPENSNELLERS

Wyn Sargent moet wel een heel bizondere vrouw zijn! Het wel haast ongelooflijke verhaal van haar avonturen te midden van de Dajaks in het stroomgebied van de Mentaja - noord van Sampit op Kalimanten - is nochtans authentiek. Deze Amerikaanse journaliste en fotografe kwam in de loop van haar carrière in Bandjirmasin terecht (met haar 12-jarige zoon!) en liet zich daar door een Indonesische journalist en haar zoon bepraten een bezoek te brengen aan de nauwelijks bekende binnenlanden van dat grote eiland. De toestanden die zij daar aantrof - tekorten aan zowat alles: voedsel, medische voorzieningen - hebben haar niet alleen bewogen tot het schrijven van een boek onder de titel "My life among the headhunters" maar ook tot het stichten van een fonds voor hulpverlening, het Sargent-Dyak Fund. Van dit boek is nu een nederlandse vertaling verschenen van de hand van Dick Ouwendijk. Uitgever is H. Nelissen te Bloemendaal. Het boek is niet alleen hoogst interessant dank zij het onderwerp maar bovendien door de journalistieke gaven van de schrijfster quasi-babbelend, maar met een stevige ondergrond van feiten voert zij ons binnen in een vrijwel door westerse beschaving onaangeraakt gebied en ontwerpt een beeld van de eigen cultuur van de stammen in dit gebied dat niet alleen wetenschappelijk verantwoord schijnt te zijn, maar deze "wilden" in een heel wat sympathieker licht doet verschijnen dan waarin zij de traditie getrouw staan. Waarde lezer, u zult zich geen ogenblik vervelen bij de lezing van dit boek, want schrijven kan Wyn Sargent als de beste!

Bij wijze van toegift bevat het boek dan bovendien de (korte) geschiedenis van haar verblijf, nu zonder haar zoon, in de Baliemvallei op Irian, waar zij een stamhoofd huwt om daarmee de vrede tussen de stammen te verzekeren. Het precieze waarom van deze merkwaardige daad blijft wat in het vage. Wat niet in het vage blijft is de reactie van de Indonesische regering, die haar het land uit wijst. Niet geheel onverklaarbaar en dat niet alleen vanwege deze ongewone echtverbintenis, maar ook als gevolg van felle kritiek op het beleid van de Indonesische overheid, neergelegd in een aantal brieven aan die overheid. Men kan zich voorstellen dat deze niet gelukkig was met de aanwezigheid van deze Amerikaanse in een moeilijk gebied.

De combinatie van journalistiek talent en warme menselijkheid maakt dit boek tot uitermate boeiende lectuur.

JHR.

"Mijn leven onder de koppensnellers" is verkrijgbaar bij de Boekhandel Tong Tong; prijs *f* 22,50 plus *f* 2,50 porto.

Inlichtingen gevraagd

De opsporingsdienst van het Rode Kruis vraagt inlichtingen over Mevr. E. Kailuhu-Blok, die 14 jaar geleden als spijtoptante naar Nederland vertrok. Laatst bekende woonplaatsen in Indonesië: Tjimahi en Bandung. Inl. aan tel. 070 - 46 95 95, toestel 317.

NOG STEEDS......

heb ik stapels en stapels onbeantwoorde brieven. Brieven die te goed, te belangrijk zijn voor het contact tussen U en mij en Tong-Tong, dat ik ze zomaar opzij kan leggen of afdoen met een onbetekenend antwoord.

Ik wilde U nu alleen laten weten dat ik hoop de komende tijd meer gelegenheid te hebben om mijn achterstand in te halen. Mocht U de hoop op een reactie van mijn kant al bijna hebben opgegeven: excuus voor dit lange laten wachten en dank voor het geduld!

L.D.

MICHÈLE EN DE TJITANDOEI

Zo vervelend als je de Tjitandoei in je hoofd hebt en dan toch de fout maakt "Tjiliwoeng" neer te typen. Want "Michèle op vacantie" stond op het plaatje in TT no. 3 pag. 18 niet te kijken naar de Tjiliwoeng maar naar de Tjitandoei. Ma'af voor de fout!

Sta op eigen benen!

(Uit de nagelaten papieren van Tjalie)

Wat ons uit de regelmatige brieven van Rogier in Indonesië telkens weer treft: het gevoel van definitieve BEVRIJDING van al die verlokkingen en voorspiegelingen van rijkdom en geluk, die van deze westerse beschaving een meedogenloze "rat-race" gemaakt hebben: een uitputtende bestaansstrijd die ons hele leven ondermijnt.

Het woordenboek constateert het heel nuchter: "rat-race": "zinloze jacht naar meer; tredmolen van de maatschappij." Het gekke ervan is, dat je het niet weet als je er middenin zit. En er op zijn hoogst pseudo-filosofisch over spreekt als iets buiten je eigen sfeer, waar je vanzelfsprekend niet aan mee doet......!

Maar pas als je geheel buiten Europa leeft, tussen eenvoudige mensengroepen die van hieruit "achterlijk" genoemd worden, waarbij je geschokt bent om hun tevredenheid met weinig en schijnbaar nimmer eindigende onderlinge hulpvaardigheid, kan plotseling de europese cultuurdwang van je afvallen en je zulke versregels wéér ontdekken als van Ezra Pound (die als communist en krankzinnige uitgestoten werd): "Haal neer je ijdelheid! Haal neer, zeg ik! Leer van de groene wereld wat je plaats kan zijn!"

Maar Rogier (en vele westerlingen die uit Azië terugkomen) getuigen ook van de ontelbare vormen van "upgrading": imitatiezucht van westerse leefpatronen om daardoor meer te schijnen dan men is. Zoals vroeger het verlangen van keepers in het Indische voetbal om een trui te dragen en een pet. Wat logisch is bij de WINTERsport voetbal in Europa, waar je vaak voetballen moet bij temperaturen van 0 graden of minder. Maar bij temperaturen van 35 graden en meer gewoon waanzinnig is!

Wat vooral in de grote steden in Azië verwarrend (en vaak onrustbarend) is: het snel veld winnen van westerse leefpatronen (die eigenlijk afbraakpatronen zijn) "hand in hand" met natuurpatronen, waardoor stromingen ontstaan met DRAAIKOLKEN die duizelig maken en acuut gevaarlijk kunnen zijn.

Van Europa uit, ziet dat alles er "griezelig" uit, net zoals zelfs voor Indonesiërs de woeste aanblik van de cataracten en stroomversnellingen van b.v. de Tjiliwung, Tjikapundung of Pekantjilan, maar alleen wie in jeugdige overmoed heeft leren zwemmen in zulk water, weet er volkomen veilig in te zijn. De sleutel van zekerheid: berdiri di kaki sendiri; wordt niet in slaap gewiegd door politieke en sociale schijnzekerheden.

T.R.

JE GELOOFT HET NIET......

Gezien in een dure antiek-winkel, tussen 'n Chinese pot van zoveel honderd gulden en zoveel honderd jaar oud en een prachtige oud-Hollands zilveren theepot, een Indonesische sèrok. Zo'n echte, gewone schep met gaatjes om de ajam-tempe-tahoe, kroepoek uit de olie te scheppen. Van gewoon zink of misschien blik. Je lah je rot gewoon. Totdat je de prijs die ze er voor vragen gehoord hebt!

*

Je kunt tegenwoordig diepvries ketella pohoong (singkong, cassave) krijgen voor *f* 2,75 per pak. Op de gebruiksaanwijzing: Te serveren als aardappelen met vlees- of knoflooksaus.

Kunt U zich voorstellen dure singkong, verrukkelijk gestoomd te eten met klapper en suiker. Of om tapé te maken. Of te goreng in kleine stukjes. Neen, als aardappelen te eten met worteltjes en een bal gehakt. O, Indonesië, wat sta je nog ver, ver van deze cultuur. Mijn vraag: welke krankzinnige zorgde voor de verpakking van de singkong? Mijn handen jeuken al......

*

Twee Hollandse dames bij Tong-Tong. Ze hebben gehoord dat wij misschien Indische boeken hebben. Ze zoeken naar een Indonesische legende voor een opvoering of zoiets. We hebben niets, maar bieden haar aan in onze jaargangen te kijken of er iets bruikbaars is bij "vertellingen bij de lampoe templek". Met angst in de ogen vraagt de een: "Uw blad is toch wel in het Nederlands geschreven?" "Welja hoor," stel ik gerust, "we zijn al zooolang in Holland, we spreken en schrijven Nederlands!" Je kunt wel op twee vingers natellen dat ze niets vinden. En dan vragen ze naar het verhaal van een Sumatraanse vrouw die "Kartinata" heet of zoiets en die heel bekend was in Indonesië. We hebben Raden Kartini maar kalm in haar wijze duisternis laten zitten, want tegen dit schelle Hollandse licht is werkelijk niemand bestand.

L.D.

POEKOEL TEROES POT

Hieronder laten wij, onder hartelijke dankzegging aan alle schenkers, de verantwoording volgen van de giften die zijn binnengekomen voor het reservefonds voor Tong Tong over Juli 1974.

A.A. 25,— + 25,—; A. C. v. Ahee 50,—; A. Burg 10,—; Mej. C. H. Beerman 10,—; Mw. Zr. H. S. W. v. Braningen-Scheurer 25,—; J. M. Bons 14,—; J. de Beer 2,50; W. Boverhof 10,—; K. S. v. Dalm 7,50 + 7,50; L.C.F. de Graaff 25,—; E.C. de Graaff 5,50; W. Hazenberg-Verbeet 10,—; L. C. 't Hooft 8,25; Mw. J. Kettelarij 25,—; J. Knaebel 10,—; Th. Kornmann-Rijken 35,—; R. Mariouw 10,—; Ch. W. G. Mekern 10,50; N.N. 10,—; N.N. 100,—; Mw. B. M. Naberman 7,50 + 7,50; Mevr. Ouwerkekrk 10,—; Mej. A. H. Overdijkink 20,—; L. F. Ost 10,—; Mej. A. L. Polack 5,50; H. G. van Reyn-Uhlenbosch 10,—; Mw. Rollands-Valkier 5,—; F. Sauselé 10,— + 10,—; G. A. Swart 10,—; Dr. W. Steenaart (U.S.A.) 21,—; M. Sirag-Nobel 10,—; Mw. E. I. Soeteman 3,50; E. & H. Samethini 15,—; A. M. Swart 14,—; G. E. M. J. Schulz 20,—; A. v. Velthoven 10,—; W. P. v. Vliet-Holland 25,—; M. A. G. de Vries 10,—; H. W. Visser 1,—; H. A. Wessels-Bol 10,—; A. A. Weidema-Vermeulen 7,—; N. H. Wichers-Bleckmann 10,—; A. W. W. A. van Witsen-Bommel 10,—; M. H. W. Walbeeken 15,50; G. Zaalberg-Piso 18,95.

Binnengekomen in Juli 1974	*f* 742,20
Verkoop Herdenkingstegels	„ 312,—
Totaal	***f* 1054,20**

"INDONESISCHE FILMAVOND

Wegens overweldigende opkomst tijdens de laatste Indonesische filmavond in "Onder de Toren" in de wijk Palenstein, wordt deze film op VRIJDAG 27 SEPTEMBER wederom vertoond, maar nu in de wijk Meerzicht in het "Aanloopcentrum", Kerkenbos 8 te Zoetermeer. AANVANG 19.30 UUR precies.

TOEGANG: *f* 1,— p.p.p

Een reisverslag 1974 van de plaatsen: Djakarta, Bandung, Djokja, Surabaja, Malang, Lawang, Banjuwangi en niet te vergeten Tretes en Bali, gefilmd door de heer P.A.N.S. Schomper. Het is een geluidsfilm.

Bar open en Indonesische koekjes verkrijgbaar.

"SLAMAT DATANG"

Voor verdere informatie: tel. 21 24 33 en tel. 31 25 74.

Georganiseerd door het Wijkorgaan Meerzicht.

Vertellingen bij de Lampoe Tèmplèk

De legende van de Kloet

In het oude rijk van Daha regeerde een koning, die maar één dochter had. Zij was een lief en goed meisje, de vreugde van haar Vader. Toen zij ouder werd en opgroeide, werd zij heel mooi. Een widadari, een hemelnimf, gelijk. Zij leefde tevreden en stil binnen de dikke muren van de Dalam;; maar al zag niemand haar, toch wist iedereen, dat ze mooi en goed was. Uit alle naburige landen en ook van over de zee, van verre en vreemde eilanden, kwamen jonge prinsen bij de vorst van Daha en vroegen hem z'n dochter tot vrouw. De Prinses hield echter van het stille leven in de kraton en zei steeds, dat ze haar vader nog niet wilde verlaten.

Maar er dreigde voor de Prinses een groot gevaar. Dicht bij Daha woonde een reuzenkoning, die daar over een reuzenvolk regeerde. Hij hoorde ook van de schone en lieve Prinses en besloot met haar te trouwen. Hij was niet gewend om iets te vragen en wilde dan ook nu de Prinses eenvoudig opeisen. Met z'n woest stampend reuzenleger trok hij naar Daha, naar de Dalam van de vorst. De koning vergaderde juist met z'n raadslieden, toen ruw de reuzenkoning de Dalam binnenkwam en tot voor de koning trad. Met z'n lelijke, brullende stem riep hij: "Koning van Daha, ik ben hier gekomen om met Uw dochter te trouwen. Laat haar komen en laat de poerohita, de hofpriester, ons maar dadelijk trouwen."

De Koning had onbewogen geluisterd naar de ruwe taal, maar zijn hart sloeg toch hevig van droefheid en angst. Ach, hij kende deze woeste reuzen. Ellende en rampen brachten ze, waar ze kwamen en zo'n ruwe reus wilde de prinses, die witte bloem, die widadari, trouwen.

Minachtend wilde hij hem wegsturen; maar wat zou er dan gebeuren? De woede van de reuzen zou geweldig zijn en hun wraak verschrikkelijk. De koning zat stil terneer. Niemand sprak. Alleen de ruwe reuzenkoning stampte ongeduldig met zijn voet.

"Wat is Uw antwoord, koning?" zei hij grommend. "k wacht er op, haast U!" Met grote waardigheid stond de vorst op.

"Ik zal de prinses vragen, wat het antwoord moet zijn, Koning der reuzen," sprak hij. Met slepende tred verliet hij de pendopo.

De prinses was mooi, maar ook heel verstandig. Zij luisterde aandachtig naar haar vader en sprak toen kort met hem. Daarna ging de koning rustig weer naar de pendoppo.

Met krachtige stem zei hij: "Machtige vorst, de prinses is bereid om met U mee te gaan, maar zij wil, dat gij eerst, door het verrichten van een groot en moeilijk werk, haar bewondering en eerbied verdient. Want, hoe zouden Uw onderdanen van een koningin kunnen houden, die ge zonder moeite had veroverd. Wat veel waarde heeft, moet met grote moeite verdiend worden. En de prinses is een schat van grote waarde, een widadari noemen de mensen haar. Luister, wat ge doen moet. Ga naar de berg achter deze stad, de grimmige, zwarte Kloet en graaf daarin een diep gat, zo diep, dat Uw voeten het midden der aarde raken. Als gij dat kunt, zal de prinses U als een gehoorzame gemalin naar Uw land volgen."

De raksasa lachte bulderend. Zonder iets te zeggen, draaide hij zich om en reed spoorslag naar de berg. Dadelijk begon hij te graven. Z'n handen leken wel reuzenpatjols. Aard kluiten en stenen vlogen door de lucht, zodat de mensen, die rondom de berg woonden, vol angst vluchtten.

In één dag stond de reus tot aan z'n middel in het gat en de volgende dag was z'n hoofd al niet meer te zien, zo diep stond hij.

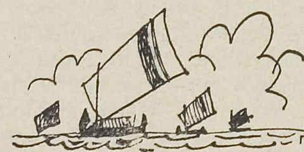
Hierop had de koning van Daha nu gewacht. Met heel zijn volk kwam hij naar de Kloet en toen ze bij het gat stonden, waar in de diepte de reus werkte, wierpen ze dat vliegensvlug dicht. De reuzenkoning probeerde natuurlijk nog uit het gat te komen, maar hij zat al vastgeklemd en steeds vlugger wierpen duizenden handen z'n graf dicht.

Toen zag hij, dat hij verloren had en nog eenmaal brulde hij. Een vreselijke vervloeking was het. "Verwoesten zal ik dit Daha, trouweloze koning," riep hij. "Geen mens zal kunnen vinden, waar deze stad gelegen heeft, en 't land zal zo kaal zijn, of er een brand overheen is gegaan." Toen, met een geweldige schreeuw, verdween hij voorgoed in de aarde.

Dodelijk beangst voor de vervloeking trokken allen weg.

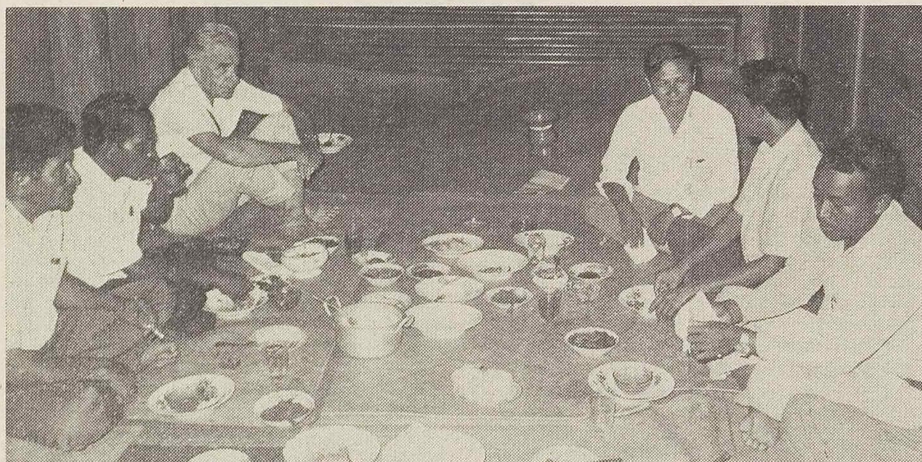
't Oude Daha is werkelijk vergaan. Verwoesting en dood bracht de Kloet, altijd weer. Steeds als de reus ontwaakt, denkt hij weer aan z'n wraak en stuurt modderstromen over het land en werpt stenen en zand op de sawahs.

Weer bloeien de suikerrietvelden en groeit de koffie donkergroen en wit tegen de berghelling. Zal de reus dit toelaten, of zal hij weer ontwaken om alles te verwoesten, wat er leeft en groeit?

Bezoek aan historische plaatsen in Atjeh in april 1974 (III)

TOCHT NAAR SEULIMEUM EN TANOH ABEË IN DE XXII MUKIMS OP 3 MEI 1974

Gedurende de Acehse rijstmaaltijd in Tanoh Abeë: Rechts T. Bachtiar P.P. in gesprek met de Heer Zainal Abidin, aan de linkerkant kol. Brendgen, de schrijver van dit artikel.

In gezelschap van de loco-burgemeester van Banda Aceh, de heer Zainal Abidin, die uit het Seulimeumse afkomstig is, de heer Tuanku Abdul Jalil en Teuku Bachtiar Panglima Polim, zoon van Teuku Muhd. Ali P.P. werd met twee jeeps een excursie gemaakt naar Seulimeum en Tanoh Abeë.

Te Seulimeum aangekomen (42 km.) werd de voormalige Controleurswoning bezichtigd, alwaar in de nacht van 23 op 24 februari 1942 de controleur Tiggelman werd vermoord. (Zie Dr. A. J. Piekaar, Atjeh en de oorlog met Japan.) Volgens de gegevens, die ik nu ontving, sloeg de landschapsoppasser Saleh (betrokken in het complot) om 3 uur des nachts (24 februari 1942) alarm, en kwam de heer Tiggelman met een pistool in zijn hand naar buiten.

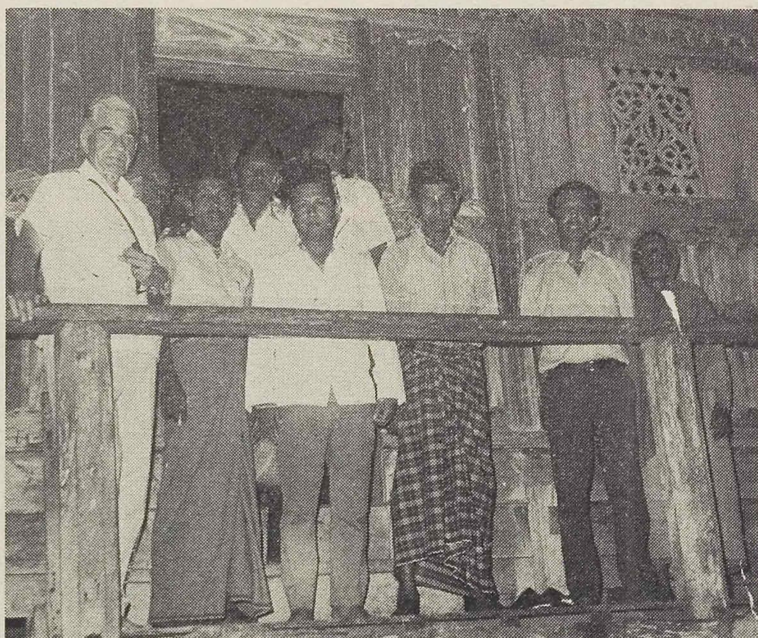
Bij de trap stonden Pawang Umar en Teuku Ubit, die de Controleur met blanke wapens neersloegen.
Teuku Ubit was toen padvinder, en is thans luit. kol. T.N.I. te Banda Aceh, in afwachting van zijn pensionering.
Volgens de heer Zainal Abidin, die 10 jaren in dit huis gewoond heeft als wedana, spookte het in dat huis nog steeds, en was het alsof hij des nachts het rumoer van een gevecht hoorde.
Mevrouw Tiggelman is na de aanslag als Atjehse vermomd door enkele gezagsgetrouwe Atjehers naar Sigli vervoerd.
Teuku Muhd. Ali Panglima Polim, zoon van Teuku Panglima Polim Sri Muda Peurkasa Muhd. Daud, heeft blijkende uit zijn door mij in het Nederlands vertaalde memoires, welke memoires mij ter hand gesteld werden door zijn zoon Teuku Bachtiar P.P., een belangrijke en leidende rol gespeeld tijdens de vijandelijkheden tegen de Nederlanders rond en in Seulimeum, in de periode dat de Japanse invasie in Aceh op handen was.
Teuku Muhd. Ali P.P. schrijft aldus:
In de dertiger jaren was ik schrijver op het kantoor van het Sagi hoofd van de XXII Mukims te Lam Sie. (Seulimeum). Op zekere dag belegden ik, wijlen Teuku Njak Arif, wijlen T. Tjoet Hasan, wijlen T. Achmad Djeuniëb, wijlen T. Djohan Meuraxa en T. Ali Keureukon een bijeenkomst, en des avonds deden wij de gelofte, bevestigd bij eed, om bij welke gelegenheid dan ook de overheersing der Hollanders te bestrijden.
Mijn vader Teuku Panglima Polim Muhd. Daud overleed medio 1941. Om zijn Edele te vervangen, werd ik aangesteld als Sagihoofd. Betreffende deze aanstelling waren er twee strominggen in de kringen der Nederlandse autoriteiten. Er waren er, die er mee accoord gingen, maar ook, die deze benoeming als gevaarlijk beschouwden.
Tenslotte werd ik toch aangesteld tot Panglima Sagi der XXII Mukims en hierdoor Panglima Polim de IX (de negende)
Te dien tijde brak de Pacific oorlog uit door de aanval van de Japanse vloot op Pearl Harbour.
Op dit moment hadden wij gewacht, want volgens berekening van enkele intellectuelen en politieke deskundigen zouden hierdoor grote veranderingen

komen in Azië. (koloniaal gebied).
Uit Penang waren toen reeds enkele jongelingen naar Aceh teruggekeerd als leden van de F. beweging onder leiding van Said Abu Bakar. (F. is de afkorting van Fujiwara, een Japanse 5e colonne organisatie.)
Deze lieden waren door de Japanners, die Maleisië reeds bezet hadden naar Aceh gezonden, met het doel het volk in opstand te doen komen tegen het Nederlandse gezag, teneinde aldus hun vrijheid te bewerkstelligen.
Omdat ons streven hiermee parallel liep, d.w.z. in opstand te komen volgens eerder gedane eed, besloten wij met hen samen te werken.
Hierna begon het sabotage werk, zoals het omverhalen van de spoorwegrails (Acehtram), het vernielen van brugdekken, terwijl wij ons voorbereidden op een werkelijke opstand.
Op 24 februari 1942, toen ik van Kutaradja in Seulimeum was teruggekeerd, werd ik opgewacht door Teungku Abdul Wahab Keunaloi. Hij verklaarde, dat het volk gereed was en op een bevel wachtte. Hij verzocht mij, het commando te nemen.
Na een "Insja" gebed, namen ik en Tjut Amat (beambte van het hulppostkantoor te Seulimeum) volgens plan een buidel met geld ter waarde van *f* 5000,— uit het postkantoor, bestemd als krijgskas, welk geld werd overgedragen aan Tgk. Abdul Wahab.
Na een ronde per auto langs Lam Sie, Lam Teuba en Gla keerden wij na middernacht terug naar Seulimeum. (Keunaloi)
Vóór de godsdienstschool aldaar waren reeds duizenden mensen verzameld, jongeren, padvinders, onder wie zoals ik mij herinner Teuku Ubit en Teungku Jahja. (nu wedana van Indrapuri)
Ik hield een korte beknopte redevoering, gaf aanwijzingen voor bepaalde stappen die ondernomen moesten worden en wel als eerste actie het militaire kampement te Seulimeum aan te vallen, benevens de Controleurswoning, want deze werden beschouwd als symbolen van het Koloniale Bestuur te Seulimeum.
Ik legde er nog de nadruk op, dat deze opstand tot doel had, de Hollanders (de vijand) te verdrijven, dat dit een "zuivere" oorlog was, en dat het hierdoor noodzakelijk was, zich te houden aan de goede normen volgens de godsdienstleer en niet overstag te gaan, d.w.z. geen vrouwen, kinderen en oude mensen te doden. Daarna gaf Tgk. Abdul Wahab zijn zegen voor de heilige oorlog.
In deze nacht ontbrandde de aanval tegen de Hollanders te Seulimeum.
Onder de aanwezigen op het schoolerf te Keunaloi bevond zich Teuku Ubit, een scholier, tevens padvinder. Vol geestdrift bood hij zich aan het huis van de Controleur aan te vallen.
Volgens het rapport van de volgende dag, werd deze aanval uitgevoerd door Teuku Ubit, vergezeld van Pawang Umar.

Controleur Tiggelman werd gedood, terwijl zijn vrouw, die ook het huis uitkwam, niets overkwam.
Tiggelman was een goed mens, beschaafd en niet hoogmoedig. Hij werd louter en alleen het slachtoffer, omdat hij Hollander was en Bestuursambtenaar, en beschouwd werd als een "Koloniaal symbool".
Tot zover het gedeelte uit de Memoires van Teuku Muhd. Ali P. Polim, dat hier betrekking op heeft.
Met twee jeeps vertrokken naar Tanoh Abeë en een bezoek gebracht aan het huis van wijlen Teungku Tjhik Tanoh Abeë en de "Deah" aldaar.
Aantekening: Deah is een niet voor de Vrijdagsdienst bestemd bedehuis met een verhoogde stenen vloer en houten wanden, soms met een gemetseld bidhuis en een lage stenen erfafsluiting. (Atjeh's-Ned. Woordenboek van Prof. H. Djajadiningrat)
In een gedeelte van deze Deah is begraven Teungku Tjhik Tanoh Abeë. In het huis van wijlen Tgk. Tjhik T. Abeë daarna een Acehse rijstmaaltijd gebruikt met ongeveer 12 personen.
Het aantal tijgers in dit gebied (W. hellingen van de Gng. Seulawaih, Goudberg) is aan het verminderen, getuige de aanwezigheid van een groot aantal wilde varkens.
Op mijn eerdere tocht naar Noord Aceh werden door mij vele met speren gewapende Acehers gezien met honden, die drijfjachten hielden. (omgeving Saré)
Er bevindt zich nog een kudde olifanten op de Gng. Seulawaih, maar deze verplaatst zich bij wijlen naar de Westkust. (Lam No.)
In de avond weer vertrokken naar Banda Aceh, na op de keudé te Seulimeum koffie gedronken te hebben.
Gedurende mijn verblijf van anderhalve maand in Aceh (april/mei '74) werden door mij verschillende tochten ondernomen naar historische objecten, met het doel ook van Aceh'se zijde belangstelling te kweken voor de historie van dit geschiedkundig belangrijke gebied, hetgeen ook tot resultaat leidde.
Zo werd met de Bupati van N. Aceh te Lho' Seumawe zijn Edele's plan besproken, de voormalige woning van Kapt. H. Colijn aldaar, waar Teuku Panglima Polim Muhd. Daud zich in 1903 aan ons gezag onderwierp, in te richten als museum.
De Bupati van Oost Aceh te Langsa gaf het voornemen te kennen het afgebroken Tamiang monument (destijds gelegen vóór het station te Medan) weder op te richten te Langsa. (Tamiang behoort tot het bestuursgebied van O. Aceh.)
Het hoofddoel van mijn bezoek aan Aceh was natuurlijk te komen tot de restauratie van het erekerkhof Peutjoet te Banda Aceh (Kutaradja), alwaar 2200 van onze helden en "grote mensen" begraven liggen, en waarvan de Acehers zelf niet begrijpen, dat er van Nederlandse zijde zo weinig belangstelling voor bestaat.
Het saldo van het Peutjoetfonds bedraagt *f* 10,000,—, maar om tot volledige restauratie te komen is veel meer nodig. De Gouverneur van Aceh heeft toegezegd tijdens een bespreking met onze Militaire Attaché de Kol. J. Linzel en ondergetekende in de Pendopo (Gouverneurswoning), de ijzeren stijlen te leveren voor de omheining (rails van de Acehtram, traject K. Radja-Uleë Lheuë), en de onder zijn Edele's staande diensten medewerking te doen verlenen.
De K.N.I.L. kerkhoven liggen over de gehele archipel verspreid en zijn in rimboe herschapen. (van Sabang tot Merauke)
De erebegraafplaats Peutjoet moet een representant worden van al deze vergeten dodenakkers met de daarop ter aarde bestelde krijgsmakkers.
Degenen, die het Peutjoetfonds willen steunen, kunnen dit doen op postrek. 1376185 t.n.v. J. H. J. Brendgen, L. Reaellaan 70 te Haarlem, onder vermelding "Peutjoetfonds".

J. H. J. Brendgen.

Het gezelschap na de maaltijd op de veranda van het huis van wijlen Teungku Thjik Tanoh Abeë. In het midden Teuku Bachtiar Panglima Polim, links kol. Brendgen.

ZONDER BLIKSEM ZOUDEN WE ALLANG NAAR "DE BLIKSEM" ZIJN GEGAAN

De bliksem ontstaat tijdens een electrische ontlading tussen onweerswolken onderling of onweerswolken en aarde met mogelijke spanningsverschillen van meer dan 100.000.000 volt.
Men heeft waargenomen dat 't practisch aan één stuk door bliksemt, over de gehele aarde meer dan 100 x per seconde. Ook de bliksem heeft net als iedere medaille twee zijden:

a. de **negatieve zijde** is dat de bliksem van alle natuurverschijnselen de meeste slachtoffers onder de mensen maakt en bovendien miljoenen schade veroorzaakt.
Zo werd o.a. de bosbrand van 't nationaal park van Winatchee in de zomer 1970 door de bliksem veroorzaakt.
Dat was de grootste bliksembosbrand aller tijden in de U.S.A., 500.000 hectare bos dat in duizenden jaren is gegroeid werd in acht dagen vernietigd.
T.g.v. de ondervolgende noodlottige kringloop:

> brand zuigt zuurstof aan; meer zuurstof veroorzaakt grotere brand; grotere brand zuigt nog meer zuurstof aan enz......; en door de geweldige rookontwikkeling werd iedere snelle blusactie onmogelijk.

b. de **positieve keerzijde:** ± 80% van onze dampkring bestaat uit stikstof (onontbeerlijk voedsel voor de planten.)
Boven elke km² zweeft ± 8½ miljoen ton stikstof maar helaas in de onbruikbare gasvorm. De bliksem echter verhit de getroffen dampkring tot ± 30.000 °C. Daardoor ontstaat een ketting van chemische reacties met als resultaat in water oplosbare **stikstofoxyden.**
Daardoor kan de regen ze oplossen en als verdund salpeterzuur aan de aarde schenken waar 't zich vermengd met de bodemmineralen en op die wijze voedingszouten voor de planten vormt, die anders niet zouden kunnen bestaan m.a.w. zonder bliksem geen planten en dus ook geen dieren en geen mensen.
Dus ook wat de bliksem betreft niet kijken naar de sombere (=negatieve) zijde van de medaille maar naar de blijde (=positieve) zijde. Want zoals altijd negatief denken = ongezond = ziekte; positief denken =gezond = fitheid.

O. H. Kiliaan

Henri Emile Charles Poortman

Portret van een dienende mens (I)

**Hoe zou ik dat land vergeten
Dat hen die er wilden zweten
Gelukkig en groot heeft gemaakt!**

Misschien zullen sommige lezers van Tong Tong het wat vreemd vinden, dat wij een flink deel van onze plaatsruimte in dit en het volgend nummer ter beschikking stellen van een dochter, die haar vader zeer bewonderde en deswege een korte biografie over hem schreef.
Een levensschets van een man, die niet kon bogen op ambtelijke of sociale belangrijkheid, maar wiens leven nochtans rijk en vruchtbaar was. Maar Tjalie, die kort voor zijn dood met de schrijfster correspondeerde, vond, dat juist een levensschets als deze in Tong Tong thuishoorde, want het zijn tenslotte "de duizenden, miljoenen persoonlijke levens, die het grote "algemene" historische beeld scheppen van een tijdvak en die er het geestelijke levensklimaat van bepalen". Hier volgen dan de aantekeningen die zijn dochter maakte ter kenschetsing van het leven van Ing. Henri Emile Charles Poortman (9-7-1895 - 21-12-1973)

Vader begon zijn carrière als electrotechnisch ingenieur bij de HEEMAF in Hengelo in de herfst van 1919, 24 jaar oud en kersvers getrouwd. In februari 1921 werd hij naar Soerabaja uitgezonden voor deze firma, die zich daar veel met het leggen van telefoonkabels bezighield.

Het loon was echter zeer karig en de prijzen (vooral de huishuren!) hoog, reden waarom mijn ouders heel zuinig aan moesten doen en in korte tijd driemaal van woning verwisselden: V. Heutszstraat, H.B.S.-straat en Melati-weg. Reden ook, waarom mijn Vader alles aanpakte om de huiselijke condities wat te verbeteren, vooral voor mijn moeder, die weldra het leven schonk aan een eerste dochtertje in Aug. '21 en aan een tweede in Maart 1923. Dit betekende, dat hij zich meldde voor die karweitjes, die zijn oudere collega's van zich af schoven en wel in het bizonder, de opdrachten, die in de buitengewesten uitgevoerd moesten worden, t.w. op Sumatra en Borneo, Lombok en Bali en waarvoor een afwezigheid van huis van vele weken nodig was. Hij vond dat allemaal best en gooide zich met élan in het werk, terwijl mijn moeder, die het drukkende klimaat al moeilijk verdroeg, heel erg leed onder die geforceerde separaties, zo zeer, dat haar lievelingszuster - de latere Mevr. H. - besloot naar Soerabaja te komen als lerares om haar en de kinderen gezelschap te komen houden. Zo geschiedde dan ook en zij zou later bij mijn Vader achterblijven toen mijn moeder ernstig ziek naar Europa moest terugkeren met de beide baby's (mijn zus en ik).

Mijn Vader was bezield met een dynamisme dat ik zelden in een mens waargenomen heb; hij leek een uurwerk wiens veer altijd opgewonden was en op maximum rendiment stond; een pijl op een gespannen boog, klaar om weg te schieten, de ruimte in; een volle gummiebal die overdreven omhoog schiet als je 'm maar even laat kaatsen. Zijn uiterlijke verschijning was daar ook naar, slank en pezig, gestroomlijnd zou je kunnen zeggen met z'n vroegkale bol, terwijl hij zich voortbewoog altijd op een holletje, huppelend of springend, hoofd licht achterover, de prominente gebogen neus naar de hemel gepunt.

Daarmee werd hij dan ook geregeld (dierbaar) geplaagd door de zijnen: "Hansje-kijk-in-de-lucht" heette het, of "Hansje-spring-in-'t-veld". Behalve zijn benen gebruikte hij met voorliefde de fiets - weet je wel, een aanloop-holletje en dan met een zwaai op het zadel - ook in de gloeiende middaghitte. Want met dat ingeboren snelle tempo was 't hem onmogelijk zich aan het indische slome rythme aan te passen. Aan middagdutjes deed hij niet, hij kwam om één uur thuis van kantoor - tenminste in Bandoeng, als wij uit school komend hem gingen halen, in de sluwe berekening dat hij dan Amat, de chauffeur van de zaak, zou vragen ons alle drie naar huis te rijden - maar om twee uur was hij de deur al weer uit.

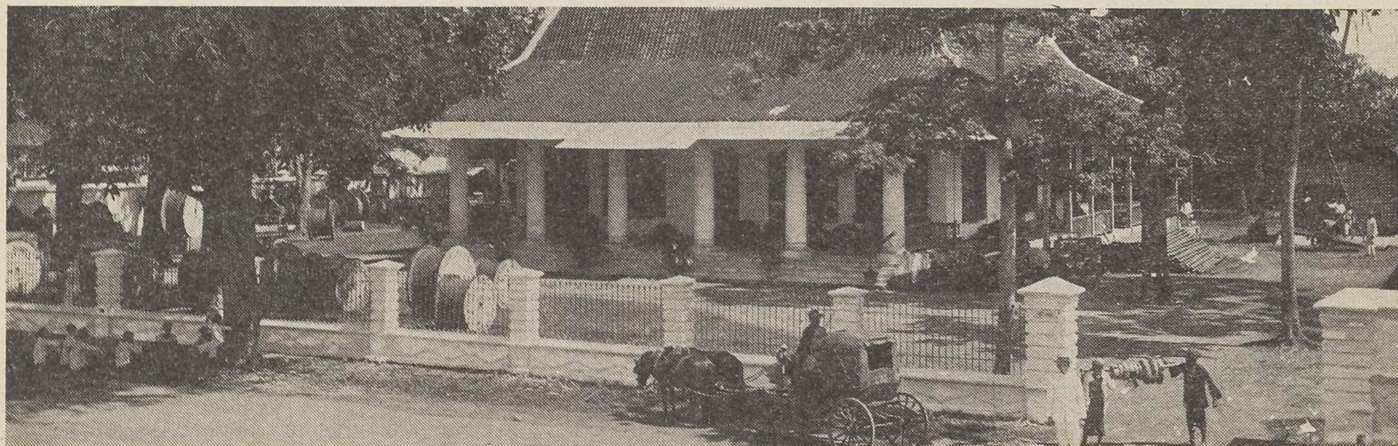
In Soerabaja nam hij zelfs op z'n hollands een boterham-trommeltje mee en werkte aan één stuk door van 7 uur 's morgens tot vijf uur 's middags. In die gewoonte was hij absoluut de enige tot niet geringe ergernis van de collega's die daarin een teugelloze arriveerders-natuur zagen. In werkelijkheid heeft hij nooit naar hoge ambten of commando-posten getaald, hij moest gewoon die innerlijke drang tot werken en bezigzijn bevredigen, een drang die onveranderd intact gebleven is tot vlak voor zijn dood. (en die betoel aan gene zijde niet ophoudt.

Die natuur maakte hem dikwijls een ongemakkelijk heer voor zijn medewerkers: hij kon van ongeduld trappelen, van wanhoop briesen als de ondergeschikten niet dadelijk begrepen waar hij op doelde of wat hij uitlegde en kon tenslotte opvliegen en uitvaren als men zijn opdrachten niet stipt uitvoerde. Maar het was altijd een temperamentskwestie, zijn woede goldt nooit de persoon en was altijd van korte duur, 't was zò weer vergeten. Integendeel, in zijn medemens, onverschillig tot welke rang of stand die behoorde - collega's, personeel, bedienden - zag hij uitsluitend een vriend en een broeder, een adik kort gezegd.

Die aard van hem bracht hem dan ook al spoedig in contact met broederschapsbewegingen, zoals de Vrijmetselarij, de Theosofische Vereniging, de Vrij Katholieke Kerk, waarin hij sinds die eerste jaren in Soerabaja tot aan zijn dood toe actief werkzaam was.

(Er zou ook nog eens een geschiedenis geschreven moeten worden over die zeer bepaalde geestelijke zijde van het vroegere indische leven!)

Na enkele jaren Heemaf, ging hij over naar de Firma Gebr. Van Swaay, voor

Ing. Poortman (in het wit) aan de rechterkant bij de ingang naar het erf van het kantoor van de Heemaf in Soerabaja.

welke hij electrische centrales ontwerpen en uitvoeren moest in alle uithoeken van de Archipel: Bandjarmasin, Balikpapan, Sabang, Pontianak, Pandjang, Bagan Si Api Api, Menado, Den Pasar, enz., enz.

Altijd op reis, altijd onderweg, in trein, auto, vliegtuig (ja, al in de eerste lucifersdoosjes van Fokker) per boot, te paard; ik herinner me niet anders; d.w.z. ik herinner me mijn Vader in Indië uitsluitend als iemand die soms even neer kwam strijken, soms een paar avonden thuis was en dan liedjes met ons zong bij de gitaar of luit die hij bespeelde, (als student componeerde hij zelf liedjes), of verhalen voorlas uit de kinderbijbel en beroemde kinderboeken. Vanaf 1928 waren wij in Bandoeng en dan reden wij dikwijls mee met Amat naar Andir om hem van 't vliegtuig te halen; verhit, verwaaid, met verkreukelde pakean en altijd hetzelfde oude koffertje, kwam hij onder de vleugels van de dubbeldekker vandaan op ons toestevenen: "Dag meinekes", haastige omhelzing (naar mijn smaak toen veel te haastig!) en weg in de auto naar huis, voor een verfrissende mandi-beurt!

Ja, als ik zo terugdenk, komt hij me voor als een soort Hermes, boodschapper met gevleugelde voeten, ook al, omdat hij inderdaad hermetisch was wat zijn eigen persoon betrof; nooit een woord over zichzelf, hoogstens verrukte beschrijvingen van de landschappen die hij gezien had, nooit een klacht van vermoeidheid (en toch had hij twee maal in zes jaar een instorting van oververmoeidheid die hem aan de rand van de dood bracht) en vooral nooit een woord van opinie betreffende andere mensen, laat staan van kritiek of van afkeur.

Uiterst loyaal, maar ook uiterst ontoegankelijk wat zijn persoonlijke sfeer betrof, reden waarom er toch altijd iets van een vreemdeling om hem bleef hangen, al bleef hij nog zo trouw gehecht aan vrienden en familieleden.

In zijn aanwezigheid had je dikwijls het gevoel, dat zijn eigenlijke Zelf ver afwezig was, maar waar hij dan wél was wist geen mens.

Hij verloor zijn eerste vrouw in 1926, gedurende zijn verlof in Nederland. Keerde alleen terug naar Soerabaja; werd toen spoedig overgeplaatst naar Bandoeng en liet de kinderen overkomen met een gouvernante. Schipperde voort met gouvernantes tot hij weer terug moest naar Soerabaja en ons achterliet - vanwege de scholen en het betere klimaat - in de hoede van een bevriende familie. Deze familie werd in 1934 overgeplaatst naar Djogja, waarheen wij volgden, nadat ondergetekende met goed gevolg haar toelatingsexamen voor de HBS had afgelegd.

In Djogja kreeg ik een levensgevaarlijke infectie en belandde in het ziekenhuis, terwijl hetzelfde gebeurde met mijn Vader in S. Ook mijn zusje was er niet al te best aan toe en zo gebeurde het, dat wij in September van dat jaar met spoedverlof naar Negeri Belanda vertrokken, alle drie hinkend met zwaar verbonden benen of voeten.

De H.'s, die toen al lang in Batavia gevestigd waren - tante Pom was lerares Frans aan de CAS, terwijl haar echtgenoot ambtenaar was aan het Departement van Financiën - brachten ons naar de boot, de "Johan van Oldebarnevelt". Aan de reling geleund, met toegesnoerde keel keek ik en keek, naar Tandjong Priok dat onherroepelijk kleiner werd en naar de klappers langs de kustlijn van Java, zinderend onder een witte hemel, langzaam verzinkend in een wit-metalen zee, tot niets over bleef dan een geweldige ruimte gevuld met een overweldigend, bijna tastbaar licht. Ik voelde heel duidelijk, dat ik dit schouwspel van mijn geboorteland nooit weer zou terug zien.

Roline Frouke

(slot volgt)

IN DE RIMBOE VAN SUMATRA (IV)

Hieronder vervolgen wij de serie jeugdherinneringen van Sumatra van Mevrouw Ziesel-Schmidhamer, waarvan de drie eerste delen in de No's 1, 2, 3 verschenen. - Red.

*

EEN AVOND OP DE TALANG

Wij waren zolang ondergebracht in een oude pasanggrahan, ergens aan de bovenloop van de Ogan. Mijn man was werkzaam bij de rubberrestrictie en moest soms diep de bossen in. Ik ging vaak met hem mee, want ik hield van de rimboe.

Het was bergachtig terrein en de bevolking deed aan z.g. roofbouw. Als ze een ladang wilden maken, begonnen ze het bos te kappen en zoveel mogelijk takken en bomen naar de kant te slepen. Stronken en grote stukken lieten ze liggen. Dan staken ze de boel in brand.

Vanaf onze pasanggrahan konden we vaak de vuren zien tegen de berghellingen. Vooral 's avonds was het een mooi gezicht. De as vormde met de vruchtbare grond een prachtige bodem, waarop ze van alles verbouwden. Rijst, mais, ketella, tjabé en van alles wat men zoal gebruikte voor het levensonderhoud.

Soms ontstonden hele complexen van huisjes, die zo af en toe bewoond werden, als de mensen naar hun rubbertuinen wilden. Vaak werden de huisjes in een kring gebouwd, met de voorkant naar het midden. Op palen, dus je moest via een trapje naar boven.

Wilde men gebruik maken van die huisjes, dan kon dat. Ze waren voorzien van kookgerei en soms ook van etenswaar, zoals rijst en zout. Ook liepen er wel kippen rond. Men kon alles gebruiken, mits men maar later de voorraad aanvulde of de eigenaars schadeloos stelde.

Als wij zo'n talang in gebruik namen was het soms een hele belevenis. Ik ging dan, net als het vrouwvolk, baden met een over de borst geknoopte sarong. Want er was altijd wel een riviertje of iets dergelijks in de buurt. Het manvolk hield zich dan ver van de plaats en toonde zich zeer discreet. Iets waar menig Westerling een voorbeeld aan kon nemen.

Ons eten bestond heel eenvoudig uit rijst met zoute vis (baloer), tjèngèh fijngewreven met gebrand zout, of meegebrachte roessip. Soms corned beaf en haring in tomatensaus. Groenten vonden we wel op de velden. Poetjoek oebi e.d. Soms een gepanggangde kip met zout ingewreven. Vooral na een vermoeiende dag een heerlijke maaltijd. En we hadden altijd honger.

Na het eten werd er een groot vuur ontstoken in het midden van de open ruimte voor de huisjes. Wij gingen dan op de traptreden zitten om wat te relaxen. De mantri's begonnen over de dingen van de dag te praten en te lachen. Grapjes en kwinkslagen vlogen over en weer. Eén van de lui had een snaarinstrument en begon op een zangerige toon te vertellen over dingen die ze die dag hadden meegemaakt en over nog veel meer onderwerpen. Zichzelf begeleidende op het instrument. Wat af en toe gelach en commentaar veroorzaakte.

Wij luisterden dan maar en genoten van de primitieve sfeer. Men was gelukkig. De buitenwereld met al zijn problemen bestond niet meer. Alleen wij en de stilte van het bos, die ons omsloot als een veilige mantel.

Als het vuur begon te doven gingen we slapen. Gewoon op een matje op de van bamboe gevlochten vloer. En we sliepen als een roos. Om heel vroeg weer op te staan voor een volgende etappe. Ergens naar een volgende talang, of naar huis.

E. A. PH. ZIESEL-SCHMIDHAMER

GAARNE CONTACT GEZOCHT

met voormalig kamphoofd van grote Jap. Vrouweninterneringskamp in Bandoeng ca. 1943-1945 en iedereen, die inlichtingen kan geven over Mejuffrouw M. B. Nijhoff; ca. 1944 overleden in dat kamp.

Inlichtingen aan:

P. Münnich, Postbus 6401, Rotterdam.

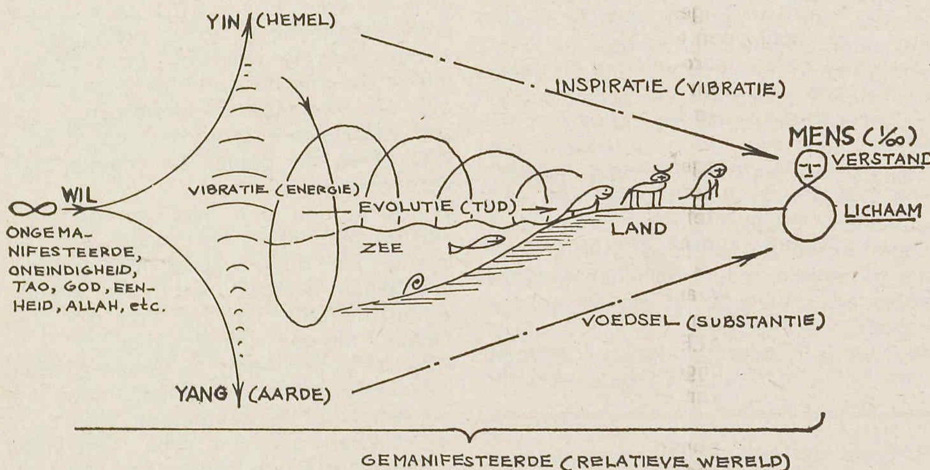
De Orde Van Het Universum (III)

Door Roy Steevensz

Het onvermogen zichzelf te kunnen veranderen wekt bij de mens vaak de tendens de schuld te zoeken bij zijn milieu. En hoe meer bergafwaarts het menselijk geluk, hoe heviger de beschuldiging jegens het milieu. Dit proces verloopt evenredig aan de trappen van oordeel:

1. Beschuldigt ziekte (bacteriën, virus)
2. ,, pijn, ongemakken
3. ,, emoties
4. ,, instantie, doktoren
5. ,, familie, vrienden, gemeenschap
6. ,, maatschappij, natie, mensheid
7. ,, God.

Rest ons nog de schuld te zoeken bij onszelf! Zijn we eindelijk zover dan kunnen we ontdekken dat wij de schakel zijn tot alles en dat elke handeling, ook op het mentale vlak, van ons uitgaande, alles beinvloedt. Laat ons het wezen van de mens nader beschouwen:

Zoals uit bovenstaande afbeelding blijkt, zal niets mogelijk of denkbaar zijn zonder polariteit, YIN en YANG. De Oorsprong, het Oneindige, heeft de Scheppende Kracht gesplitst (Wil) in yin (expansie) en yang (concentratie). Yin en Yang die tegengestelde karaktereigenschappen hebben, doch elkaar aantrekken. De aantrekkingskracht tussen deze twee polen nu veroorzaakt vibratie en vibratie is de oorzaak van energie. Alle fenomena ontstaan uit deze energie (trilling, kleur, geluid, gassen, vloeistoffen, elementen etc.) zijn constant onderhevig aan invloeden van yin en yang.

De Mens is de laatste manifestatie van deze twee polen en kan daarom beschouwd worden als de afmeting van alles (het evenbeeld Gods). De polariteit in de mens kunnen we voornamelijk waarnemen in de onderscheiding van hoofd en onderlichaam. Het hoofd is hard en klein in tegenstelling tot het onderlichaam dat zacht en groot is. Het hoofd is daarom yang en meer ontvankelijk voor de cosmische energieën (yin) uit het hemelrijk (mentaal). Het onderlichaam, dat dus yin is trekt de yang energieën der aarde aan in de vorm van voedsel. Het hoofd, yang, verteert (i.e. de hersenen) het geestelijk of mentaal voedsel, terwijl het onderlichaam, yin, het fisieke voedsel verteert (i.e. de darmen).

De Eenheid van het lichaam kunnen we als volgt zien:
Het lichaam voedt het verstand en het verstand regeert het lichaam

Deze Eenheid kan alleen onderhouden worden met alweer yin en yang: Het hoogste begrip (principe) van de orde van het Universum (i.e. de wisselwerking tussen yin en yang) en het hoogste voedsel (meest yang) uit het plantenrijk.

Het hoogste begrip (principe) van de orde van het Universum luidt als volgt:

1. **Wat een voorkant heeft, heeft een achterkant.**
2. **Waar een begin is, is een einde.**
3. **Niets is identiek in het universum.**
4. **Hoe groter de voorkant, hoe groter de achterkant.**
5. **Alle antagonismen zijn complementair, b.v. geboren worden sterven, uitzetting-inkrimping.**
6. **Alle antagonismen kunnen in twee categorieën worden ondergebracht... Yin-Yang... en zijn complementair.**
7. **Yin en Yang zijn de twee armen van de oneindigheid, de Absolute Eenheid. God, of de Oneindige Totale Expansie.**

De praktische waarde van dit principe volgt uit de 12 Theorema's van Het Enige Principe:

1. **Yin en Yang zijn de twee polen van de Oneindige Expansie**
2. **Yin en Yang worden oneindig, voortdurend en altijd voortgebracht door de Oneindigheid zelf**
3. **Yin is centrifugaal; Yang is centripetaal. Yin, centrifugaal, brengt voort: uitzetting, lichtheid, koude, enz. Yang, centripetaal, brengt voort: samentrekking, gewicht, hitte enz.**
4. **Yin trekt Yang aan; Yang trekt Yin aan.**
5. **Alle dingen zijn samengesteld uit yin en yang in verschillende samenstellingen.**
6. **Alle dingen en verschijnselen veranderen voortdurend hun yin- en yangcomponenten.**
7. **Niets is totaal yin of totaal yang. Alles is relatief.**
8. **Niets is neutraal. Er is altijd meer van yin of meer van yang.**
9. **De affiniteit of aantrekkingskracht is evenredig aan het verschil tussen de yin en yang die zij bevatten.**
10. **Yin stoot yin af; Yang stoot yang af. Het afstoten of aantrekken is evenredig aan hun verschil in yin en yang.**
11. **Yin brengt yang voort; Yang produceert yin.**
12. **Alles is yang in het middelpunt en yin aan de buitenkant.**

Het graan is het meest yang voedsel uit het plantenrijk vanwege de harmonische samenstelling en volledigheid als een biologische eenheid.

1. Meest harmonisch omdat: de yin- en yangcomponenten zodanig zijn samengesteld, dat het de vitaliteit langer kan behouden dan welk ander gewas ook. Graan kan duizenden jaren bewaard worden zonder kiemkracht te verliezen.
2. Meest volledige omdat het alle voedselwaarden bezit, die de mens nodig heeft om zich biologisch harmonisch in stand te houden en zich te reproduceren.
3. Een biologische eenheid, omdat het de gehele plant representeert (begin en einde) en bovendien zaad en vrucht is.

Het wezen dat zulk een voedsel tot hoofdvoedsel heeft kan niet anders zijn dan (de) MENS.

Het wezen van de mens kan alleen fungeren middels yin en yang wisselwerking. De 'kwaliteit' van de mens is evenredig met de kwaliteit van de wisselwerking tussen yin- en yangcomponenten in het lichaam. Dit laatste kunnen we als volgt beschouwen: hoofd en onderlichaam, voorzijde (buik en borst) en rugzijde, binnen en buiten (huid), voeten en handen, links en

rechts, linkervoet en rechterhand en vice versa. Hoe harmonischer yin en yang in ons, hoe evenwichtiger ons denken, onze handelingen. Lopen, bijv. is uitsluitend een wisselwerking tussen yin en yang; linkervoet vooruit (yin) rechterhand achteruit (yang), die tesamen weer een polariteit vormen met linkerhand en rechtervoet. Men ontkomt er niet aan, hoe men het ook draait en bekijkt.

Elke ziekte nu is een stoornis in de polariteit van het lichaam. Gaan we de functie van het hart bekijken, dan zien we hoe de polariteit van het lichaam in doorlopend contact staat met de originele yin- en yanginvloeden.

Yin en Yang produceren hemel en aarde, nacht en dag, vrouw en man, winter en zomer, zee en land, plant en dier, dood en geboorte, verstand en lichaam, etc.

Alles wat in het milieu gebeurt, vindt ook plaats in ons lichaam en vice versa. Onze dunne darmen representeren zeeleven en houden onze lichaamszee in stand door vocht (bloed) te produceren dat in harmonie is met de originele elementen van het zeewater. Daarom behoort ons bloed zout te zijn (de kwaliteit zout in ons dagelijks voedsel is daarom heel belangrijk. Overmatig gebruik van zuurproducerende stoffen veroorzaakt degeneratie van onze inwendige zee en successievelijk het hele lichaam. Deze stoffen zijn o.a. suiker, vlees, melk, vruchten, refined voedsel zoals wit brood, etc.

De energieën, die door seizoenen, dag en nacht, worden veroorzaakt zijn enorm. De zon verdampt het zeewater (yang produceert yin) dit condenseert en wolken worden gevormd (yin prod. yang), de wolken produceren regen en regen keert via rivieren terug tot de oorsprong. De bomen oefenen een uitwerking op de wolken uit hetgeen in regen resulteert en zij onderhoudt de planten in hun polariteit [1])

Gedurende de dag (zomer) hebben de levenssappen in de plant een opwaartse neiging (yin), en 's-avonds dalen deze energieën (yang), en gaan naar de wortels. Zo is de wisselwerking tussen plant en mens (dier). De mens inhaleert met de longen zuurstof of ademt stikstof uit. Bij de plant is het omgekeerde het geval. Longen en (dunne) darmen zijn niets anders dan een voortzetting van het land- en zeeleven in ons lichaam. De golfslag langs de kust is de wisselwerking tussen zee en land. Deze wisselwerking wordt in ons lichaam voortgezet door de ademhaling. De ademhaling beweegt ons middenrif (landformatie) en het middenrif beinvloedt, tesamen met het hartvlies de functie van het hart. Onevenwichtigheid in het milieu veroorzaakt automatisch onevenwichtigheid in ons lichaam. Hartziekten zijn typisch verschijnselen bij de moderne mens.
Wij kunnen het evenwicht in het lichaam echter herstellen door:

1. Voedsel te nuttigen dat in harmonie is met de landstreek waarin men leeft, het seizoen [2]) en evolutie van de mens (met de hele granen als hoofdvoedsel.)
2. **niet mee te werken aan de verontreiniging van ons milieu.**

Want ook al schijnt onze bijdrage hieraan maar een druppel op een gloeiende plaat te zijn, toch zal het een krachtige uitwerking hebben op ons zelf. En naarmate onze polariteit evenwichtiger wordt, hoe sterker onze daden een grotere invloedssfeer zullen scheppen. Bedenk alleen maar dat ook onze milieuverontreiniging begon met een enkeling. Ons milieu verantwoordelijk stellen voor ons ongeluk en onze ziekten, staat gelijk aan zelfbeschuldiging. Want macro en micro hebben dezelfde oorsprong. Waarom dus niet leven volgens de Orde, te beginnen bij onszelf!?
Revoluties en oorlogen zijn yin (oppervlakkige pogingen tot herstel). Het ware begin naar herstel zal van binnenuit moeten komen, van en door de mens. Dan pas zullen alle opofferingen van de mens (volle) waarde krijgen. Door onszelf te herstellen betuigen wij hormat aan het TOTALE (alles en iedereen, die heeft bijgedragen tot het totale bewustzijn van de Mens).

[1]) De Sahara, die eens een jungle was, is ontstaan doordat de Romeinen in Noord-Afrika er het groot wild vandaan haalden voor hun arena's en er tevens de grote bomen omkapten voor hun scheepsbouw. Indien de moderne mens werkelijk wijs is, zal hij hieruit een les geleerd hebben.

[2]) Kasgroente is onder invloed van kunstmatige seizoenen geproduceerd. Deze kunstmatige invloed zet zich voort in het lichaam. Overmatig gebruik van temperatuurregelaars (kachels, air-conditioners) duidt aan in welke mate van disharmonie met de natuur wij leven.

Notities uit vergeelde papieren (VII)

DD's TERUGKEER NAAR INDONESIË

door Margono Djojohadikusumo

In deze aflevering van de notities van Margono wordt beschreven hoe Douwes Dekker erin slaagde onopgemerkt vanuit Nederland Indonesië te bereiken. Ten onrechte is boven de vorige aflevering (TT van 15 aug.) aan de kop het woord "slot" toegevoegd.

6 December 1946. Er was geen tijd meer te verliezen. De volgende morgen zou de "Weltevreden" zee kiezen. Met een taxi vergezeld van Abidin Soedjono in een wilde vaart van Amsterdam naar Rotterdam. Langs de vele wachten, die zij moesten passeren, gaven zij zich op als verlate passagiers, zodat er geen onderzoek van papieren, die nog niet in het bezit waren van D.D., plaats had.
Blijkbaar vonden die Hollandse wachters het toch maar goed, dat die "bruine verlofgangers" (d.i. een term uit de koloniale tijd) zo gauw mogelijk het land werden uitgeloost. Een zorg minder voor Nederland.

Aan de kade te Rotterdam was het eerst een gezoek naar het valies van Joopie Radjiman. Het bleek dat het telegram vanuit Amsterdam aan de leider van het convooi Rachmat Kusumobroto, hem niet bereikte. Na veel moeite werd het valies gevonden, direct opengebroken en de reis-papieren van Joopie werden er uitgehaald. Het valies werd aan Soedjono meegegeven om het terug te geven aan Joopie te Amsterdam.

Nu begon het onderzoek van de papieren aan boord. Er waren meer dan 600 passagiers, zodat het onderzoek maar heel oppervlakkig was. Bovendien was het schip ook voor troepentransport.
De onderzoek-officieren hadden al een hele dagtaak achter de rug en waren doodmoe van het eentonige werk. Toen het D.D.'s beurt was, gaf deze zich uit als Radjiman, een landbouwer uit Klender (Djatinegara) die geen Hollands verstond. Kusumobroto legde uit, dat Radjiman destijds te Singapore in dienst was van een Engelse familie en later werd gedeporteerd naar Nederland. Kusumobroto had tevoren al de Indonesische passagiers gewaarschuwd om in de komedie mee te spelen en geen woord Hollands met de oude landbouwer van Klender, Pak Radjiman te praten.
Er waren echter ook een paar honderd Indo-Europese families (Indische Nederlanders) aan boord. Velen onder hen keken argwanend naar de oude man met zijn schamele plunje. Een oude Indische dame sprak zelfs botweg D.D. aan met luide stem: "Hé, meneer Douwes Dekker, gaat U toch nog mee?"
D.D. negeerde haar met de woorden: "Njonjah, bilang apa? Saya tidak mengerti".
Zo verliep de bootreis tot Tg. Priok. D.D. moest voortdurend op zijn hoede zijn om zich niet te verraden. Door de Indonesische vrienden werd hem de raad gegeven om zo min mogelijk op het dek te komen en overdag in de hut te blijven.
Bij het debarkement te Tg. Priok werd het weer een zenuwspannend gehaast voor D.D. om ongemerkt de boot te verlaten. Er waren Nederlandse M.P.'s (Militaire Politie) aan boord die eerst de Indische Nederlanders moesten toespreken. Hun werd op het hart gedrukt om niet naar de Republiek over te lopen, D.D. en de andere Indonesiërs hielden zich op de achtergrond en beraadslaagden onder elkaar hoe D.D. zonder opzien met de laadprauw met koffers de kade zou kunnen bereiken. Met zijn twee koffers in de hand sprong D.D., gebruik makende van de drukte aan boord, in de laadprauw die hem veilig tot de kade bracht. Hier zag hij de Republikeinse douane ambtenaren aan kleine tafeltjes aan het werk. Hij ging vol vertrouwen naar de eerste de beste jongeman achter de tafel en fluisterde hem toe: "Hou mij niet op. Ik ben D.D. en sloop door." De jonge ambtenaar fluisterde terug: "Welkom in de tanah-air. Laat Uw valiezen hier. Ga dadelijk achter die vrouwen staan. Daar staat de trein".
Zo deed D.D. De jonge man heeft de beide koffers later naar de trein nagestuurd.
Op het station Pasar Senen was er weer oponthoud. De trein werd aan een onderzoek onderworpen door Nederlandse M.P.'s Ze zochten naar de oude Radjiman, die eigenlijk niet van boord had mogen gaan. Er was een telefonisch verzoek van Priok om hem in de trein te zoeken.
Een kordate Indonesische dame hield de leider van de M.P. aan met de woorden: "Wie zoekt U toch, Radjiman? Die was nog op de boot. Ik heb hem zelf gezien. Hij mocht nog niet van boord".

Zo had die dame de situatie gered en kon de trein doorgaan naar Mr.-Cornelis (Djatinegara).
Op de "Weltevreden" waren erg veel Indonesische dames, onder wie mijn a.s. schoondochter Dora Sigar, die ook in de komedie met D.D. was betrokken (sedert getrouwd met Sumitro).
Toen kwam de trein op het station Krandji, de grens van de z.g. demarcatielijn. Hier werden de Nederlanders vervangen door de Republikeinse soldaten. Van Krandji tot Cheribon laat ik D.D. zelf aan het woord. Het vormt het laatste deel van zijn geschrift "Nog het laatste avontuur niet".
"Wel, Krandji viel erg mee; toch was juist hier de spanning zwaar. Bij Krandji was de vorige dag hevig gevochten. De streek was onveilig. Niet voor ons, maar voor de Nederlandse soldaten. Ze verlieten zonder overhaasting, maar ook zonder nog om te zien, de trein, dadelijk vervangen door onze kranige pamoeda's die ik wel man voor man had willen omhelzen, in de ontembare vreugde die flinke, gewapende jongens, het geweer in de hand, daar militant te zien komen en optreden. Maar nog moest ik mij bedwingen. Later heb ik mij laten gaan na Krandji, dat wij na ruim een uur oponthoud langzaam voorbij gleden.
En toen kwam de vriendenstoet uit alle coupees naar mij toe, en klonk het hoera, en klapten de kussen van vreugde en gelukwens, zovele als ik zelden in mijn leven het voorrecht heb gehad te ontvangen en te reciproceren.
Dit is mijn avontuur geweest, nog in mijn 68ste levensjaar. Zonderling hoe trouw aan een bevrijdingsideaal niet enkel hieraan bindt, maar ook levenslang aan avontuur en waagstuk.
Blijkbaar is het bericht van station naar station mij vooruitgevlogen langs de telegraafdraden. Overal waren mijn landgenoten in menigte op de perrons. Te Tjikampek omhelsde mij onze arme Napitoepulu, later gesneuveld, zijn prachtige zwarte ogen, gloeiend van een triomf, die de Nederlanders, blijkens hun dagbladen niet hebben kunnen medevoelen.
Te Tjirebon te middernacht, kwam de resident Hamdani mij van de trein halen en hadden wij een nachtsoupertje in het residentspaleis, waar mevrouw Hamdani recipieerde. Vandaar ook werd mijn komst naar Djokja getelefoneerd."
Na aankomst te Jogja bracht D.D. dadelijk een bezoek aan President Soekarno in de istana negara, waar andere vrienden reeds verzameld waren.
Hatta, Ki Hadjar, Dr. Radjiman, Arudji Kartawinata. Het was een roerend tafereel. Soekarno omhelsde hem met de woorden: "Welkom thuis Nes". (Soekarno noemde hem altijd Nes, afgeleid van Ernest. Zij waren als vrienden in Bandung, toen D.D. leider was aan het Ksatrian-instituut). Schertsend antwoordde D.D.: "Ik ben blij dat ik op mijn oude dag weer in Uw midden

vervolg op pag. 13 kolom 3 onderaan

’t IS NIET VOORBIJ

NOG EEN REACTIE OP ”INDISCHE HUISVROUW IN NEDERLAND”

De piekerans van Emy H.-Simon in T.T. No. 23, zijn me uit ’t hart gegrepen. Ook ik denk dikwijls: ”Hoe reilen en zeilen zij, al die duizenden die, lang geleden, ’t oude Indië voorgoed hebben moeten verlaten. Velen hebben zich hiér een bestaan veroverd. Maar velen ook, ver weg, achter de horizon. En? Zijn ze tevreden allemaal? Hebben zij zich aangepast aan de nieuwe omstandigheden? Of is er nog altijd heimwee? Oud-zeer?

Zelf ben ik, net als Emy, lange tijd van mening geweest: ”voorbij is voorbij. ’t Is een andere maatschappij. laat me de herinnering aan ónze tijd”.

Maar eigenlijk, waarom? Waarom zouden we geen interesse’s hebben voor hún nieuwe maatschappij? Zelfs al zouden we er kritiek op hebben.

Emy en ik, wij hebben ’t allebei ”gevonden”; zij in haar mooie dorp, ik in mijn landelijke omgeving, waar veel dingen me soms ’t gevoel geven heel dicht bij óns Indië te zijn. Zoals b.v. mijn tamme kastanje, die er op ’t ogenblik uitziet als een bloeiende manggaboom. En nog zó veel. De tortels, de krekels in ’t hoge gras, een snurkende kikker tussen de lelie’s in de vijver. ”Kôdôh-ngôrôh”, zei vroeger mijn kleine gendoh; dan kwam er regen.

”Zo is ’t goed”, zegt Emy en ik ben ’t met haar eens. Maar ’t is niét voorbij. Niet, zolang we er nog altijd naar verlangen een bezoek te brengen aan ’t land ”dat ons vasthoudt met duizend banden.” Ik zal u een verhaaltje vertellen, dat ik zelf erg mooi vind. Alleen al om zijn happy-ending. Waar gebeurd. In 1948 keerde ik voor ’t eerst terug naar de onderneming. De grote kinderen bleven hier achter voor de scholen. Huib, onze ”nakomer” nam ik met me mee. Hij was nog zo jong, en mijn moederhart zo treurig......

De ontvangst op de onderneming was fantastisch, dit verhaal bewaar ik voor een volgende keer.

We waren er een half jaar, toen op een morgen de doekoen van ’t land, een oud moedertje, een onwaarschijnlijk klein mensje bij me bracht. Ze zag er rampzalig uit met haar rood gespikkeld gezichtje van allemaal muggebeten, ontstoken oogjes en een zwerend naveltje. Ze was vier dagen oud en had haar moeder ’t leven gekost.

Dus, was ze ”sebel”, ze zou onheil brengen over ’t hele gezin. Iedere streek heeft zo zijn eigen geloof, zijn zeden en gebruiken. De vader schoof ’t van zich af en, welke andere primitieveling wilde zo’n ongelukskind?

”Heeft ze wat gedronken deze dagen?” ”Engkgih ndôrô, aëng, sekôdih”. Een beetje water.

Ik wikkelde haar in een deken en reed met haar naar ’t ziekenhuis. Veertig, vijftig kilometer in een open jeep, we

hadden niets anders. Ze werd door Dr. Oetomo onderzocht, een zuster reinigde de oogjes, ’t zwerende naveltje. En voor ’t eerst hoorde ik een zucht, een hulpeloos kreetje. Ze was zó ziek en zelfs voor de laatste adem té moe......

”Ja, wat doen we met dit stumpertje?” ”Ik laat ’t hier achter dokter.”

Hij schudde zijn hoofd. ”Onmogelijk, ’t ziekenhuis is boordevol, ’t personeel overbelast. Dag en nacht zal ze zorg nodig hebben, en dan nóg zal ’t een kans zijn van één op de duizend. Als ú ’t kunt? En wilt?”

We reden terug; met een pipetje en wat glucose. En we bonden de strijd aan. Vier en twintig uren en misschien langer, druppelde ik telkens een beetje vocht tussen de bleke lipjes. Heel langzaam kwam ’t leven terug. En nog wat uren later opende ze zelfs zoekend ’t mondje. Ik maakte een flesje klaar en ze dronk; elk uur een heel klein beetje rijstewater met wat melk. ’t Grootste deel kwam terug, ze verdroeg ’t slecht. Na een week dacht ik: ”Nu gaat ze dood”. Hoe oud was ze? Twaalf dagen; de spikkels. Voor de tweede keer bracht ik haar bij Dr. Oetomo. We gingen naar huis met poedertjes tegen malaria tropica en een begin van longontsteking. Gelukkig kon ik ook wat bussen Eledon kopen, een karnemelk-preparaat. De hele voorraad, natuurlijk tegen een ongehoorde prijs. Maar dit kon ze verdragen. Wat was ze dapper, ’t kleine ding. Ze gaf niét op. Als ik haar vijf weken later weer bij de dokter bracht, zei een klein jongetje: ”Ach mammie, kijk toch. Dat kindje heeft geen enkel vleesje”. Neen, er hingen alleen maar losse botjes in een ruim velletje. Ze was zes weken oud en woog drie en een half pond.

Weer schudde hij ’t hoofd, de dokter. ”een wonder is ’t, een wonder”. ”Probeer je dit in leven te houden?” Een bundeltje op buurvrouw’s hand. ”Proberen? We dóen ’t eenvoudig samen, Petra en ik”.

Ze was anderhalf toen we voorgoed in Holland kwamen. En ’t enige verdriet dat we ooit aan haar beleefden, was de adoptie.

Die jaren en jaren moest duren. Ons veel geld kostte en nog veel meer ergernis.

Ruim drie jaar geleden is ze getrouwd. Ze heeft een schattig jongetje van zeven maanden. Van een kennis hoorden we dat Dr. Oetomo nog altijd zijn praktijk had. Ik stuurde hem een geboortekaart. En sloot er een foto bij in. Van een donker meisje, heel tenger en een blonde jongeman. ”Weet u ’t nog dok? Petra......”.

We kregen een allerhartelijkste brief terug. ” ’t Blijft een wonder. Verlangt u niet terug naar de onderneming? Kom toch bij ons logeren.”

Ziet u wel dat ’t voor mij niet ”voorbij” kan zijn?

Hoe kan dat met zulke warme vriendschapsbanden. Bijna vijf en twintig jaar hadden we niets van elkaar gehoord. Maar nu gá ik ook; bij leven en welzijn, volgend jaar. Heerlijk, ook om dan daarna weer thuis te komen hier.

De deur naar mijn kleine wereldje, achter me dicht te slaan. Een mens kan immers overal gelukkig zijn, als hij maar iets heeft waar hij van houdt; iets van hem zelf.

Dat hoeft niet eens een wereld te zijn, ook geen huis. Maar alleen een eigen stoel b.v., de goeling die hij overal met zich mee sleept......

Plantersvrouw

---

vervolg van pagina 12

kan zijn om mijn diensten aan te bieden aan de Republiek, desnoods als een gewone pradjurit, want ik ben een goed schutter”. De hartelijke sfeer overheerste.

Niet lang daarna voegde zijn echtgenote zich bij hem, Mevrouw Harumi Wanasita. Zij werden voorlopig gehuisvest in Hotel Garuda (Grand Hotel Jogja in de koloniale tijd).

D.D. werd in het kabinet opgenomen als Minister van Staat (Menteri Negara) en fungerend als politiek secretaris van de Premier. Gelijktijdig moest hij doceren aan de A.I.P. (Akademi Ilmu Politiek) en werd lid van de Dewan Pertimbangan Agung (Raad van State). Daar ik zelf ook lid was van dit college naast mijn hoofdfunctie van directeur van de Bank Negara Indonesia, kwam ik persoonlijk veel met hem in contact. Natuurlijk herkende hij mij niet meer als de jongeman die in 1913 zijn lezing bijwoonde over ”Een natie in de maak”. Ik was toen 19 jaar oud, en bij het wederzien in Jogja was ik al 53 en hij zelf 68.

In deze periode kwam mijn dochter Soekartini, die in Jogja de leiding had van het Instituut voor Onderwijs in de Engelse taal vaak in contact met Mevr. Harimu Wanasita.

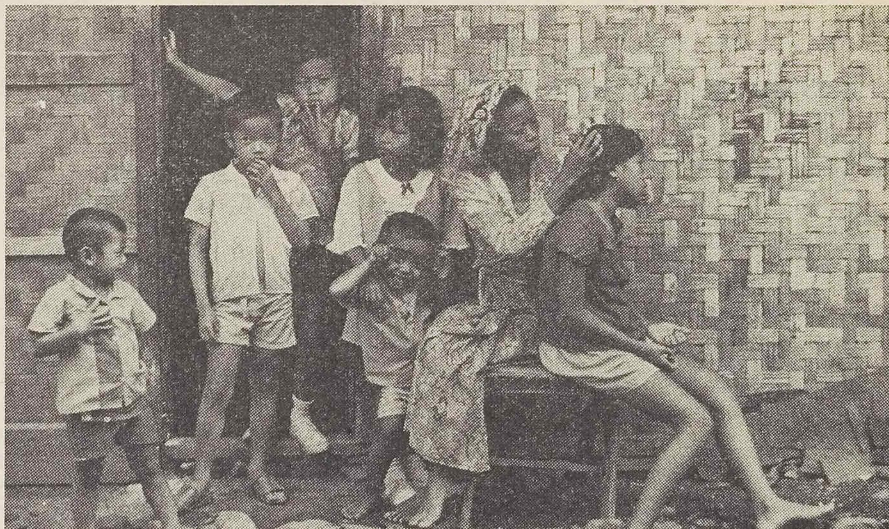
Gedurende de twee laatste jaren van D.D. te Jogjakarta was het voor de Republiek een zeer zware tijd. Het economische leven was ontwricht door de Nederlandse blokkade. Toen kwam de eerste Nederlandse militaire actie (men noemde het politionele actie). Die werd gevolgd door de communistische opstand te Madiun. En als sluitstuk het ”Kerstgeschenk” in de vorm van de 2e militaire actie op 18 December 1948.

HANDJEVOL BALI-HERINNERINGEN

Met genoegen over uw korte leven op Bali gelezen. Ik zag het allemaal weer voor me. Die loslopende varkens met zo'n driehoek om de nek en al die blaffende honden die geen eten kregen van de eigenaars zodat ze 's avonds in horden de vuilnisbakken van de mensen langsgingen om wat eetbaars te vinden. In 1935 of '36 werden op last van de overheid en voor de z.g. rasverbetering ongeveer 25.000 honden doodgeschoten. Je zou zeggen dat er dan wat minder honden zouden zijn, maar je merkte er niets van. Overal waar je kwam werd je nog door tientallen honden aangeblaft.
Mijn oom woonde in Singaradja en als ik daar in mijn vacanties kwam logeren ging ik geregeld met hem op tourné. Hij werkte bij V & W (vroeger BOW) en moest er dus bijna dagelijks op uit om e.e.a. te controleren. In die tijd werd de rechtstreekse verbinding tussen Singaradja en Den Passar aangelegd. Mijn oom had de supervisie over het noordelijke gedeelte zodat hij er bijna dagelijks heenging. Vanuit GIT-GIT, een kleine kampong ten zuiden van Singaradja had je een geweldig uitzicht over Singaradja en de rede van Boeleleng.
Genoten heb ik daar ! ! ! Van de legèn van de siwalanpalm, van de aardbeien van Kintamani, van de...... noem maar op, van alles. Heeft u de witte mangga nog gegeten? Hij is niet wit maar licht creme. Hij smaakt anders dan de gewone mangga maar als je, na de teleurstellende eerste paar happen, gewoon door eet ga je hem toch lekker vinden. En weet u nog wat "babie goeling" is? Dat is een heel speenvarken maar dan niet rond maar plat. Met Kerstmis en Nieuwjaar kreeg mijn oom van de Chinese leveranciers behalve vuurwerk en dranken ook "Babie goeling". We hebben er ons zat aan gegeten en dat werd natuurlijk ook altijd gedeeld met de minder goed bedeelden. En vooral met families met meerdere kinderen.
In die tijd was er nog geen autoweg van Singaradja langs de kust naar Gilimanoek. En die westkust van Bali werd nog bevolkt door zwijnen, herten en... tijgers. Dus aan de jacht heb ik er ook nog mijn hart kunnen ophalen.
Volgens overlevering zijn die tijgers daar opzettelijk losgelaten om de opmars van de Islam te stuiten. Het schijnt nog geholpen te hebben ook, want Bali is Hindoeistisch gebleven. Het eiland der Demonen werd Bali ook genoemd, en als je daar een poosje zit merk je dat het hele leven daar beheerst wordt door geesten en demonen. Elke dag is er wel een offerfeest voor een of andere godheid en wordt er geofferd aan gestorven familieleden. Dat idee kreeg ik.
Een lijkverbranding heb ik daar ook gezien. Hoe moet je zoiets beschrijven? Op de plaats van de verbranding stonden de houten stieren al klaar. Een stuk of zeven. Zes gestorvenen konden de kosten van de lijkverbranding niet zelf bekostigen en moesten dus wachten tot een rijkaard stierf. Ik bedoel natuurlijk de nabestaanden. En toen die stierf mochten ze "gontjeng". Maar voorzover ik het mij kon herinneren lag alleen het lijk van de rijkaard op de stellage die van het dorp naar de verbrandingsplaats werd gedragen. Ook tijdens die optocht zag je dat ze moesten zorgen dat de boze geesten op een dwaalspoor gebracht werden. Dat deden ze dan door op kruispunten de stellage een paar keer te draaien. De lijken werden in de holle houten koeien gelegd en het hout dat onder de koeien gestapeld was werd dan in brand gestoken. Na de brand werden door jonge meisjes de verkoolde beenderen verzameld. Maar tijdens de verbranding was het eigenlijk feest. Je kreeg er van alles te eten en overal klonk gamelan muziek en allerlei belletjes die gehanteerd en geluid werden door priesters. En toen ik 's nachts allang sliep werd ik wakker van feestgedruis en werd mij verteld dat de stoet met verkoolde beenderen het huis passeerde op weg naar de zee waar de as verstrooid werd.

Er kwamen natuurlijk meer herinneringen boven. En dat is nu wat ik zo geweldig vind van Tong Tong. Er verschijnt altijd wel e.o.a. artikel dat je in gedachten terug brengt naar de plaats op plaatsen waar je je jeugd hebt doorgebracht. En alleen de leuke herinneringen komen dan boven.

Th. Kempff

VLOOIEN IN OPMARS

Ja, hier schrikken we ons lam bij zo'n berichtje uit de krant. Maar er zijn landen waar de vlo nooit opmarcheert maar gewoon dagelijks loopt, springt, kruipt en bijt en er dagwerk aan heeft. Op deze foto van Rogier zo'n "dagwerkje in Indonesië", waarbij het uiteraard gaat om de verbeten strijd tussen Jeuk en Leven. U mag gerust weten dat ook mijn moeder meerdere malen met serit (fijne kam), jachtwater of petroleum de strijd aanbond tegen het springvolk op mijn hoofd. Dan ging je 's avonds naar bed met een gedrenkt hoofd en een handdoek erom en 's-morgens waren alle vlooien dood of bewusteloos. Op de rhetorische vraag "met wie en waar heb je gespeeld" werd al niet eens meer geantwoord.

Vlooien kwamen van niemand en nergens. Ze waren er en je moest er wat tegen doen. Iedere dag "bijhouden" zoals op dit plaatje gebeurt. Als Ma je hoofd zo liefdevol naar zich toetrok was het heus niet altijd alleen om er een tedere kus op te drukken! Maar spuitbussen, neen, die hadden we toen niet. Nu daar in Indonesië ook nog niet. Want vlooien zijn armelui's gasten en spuitbussen de vinding van onze peperdure wetenschap!

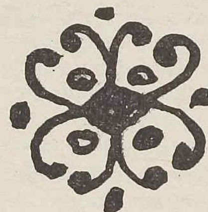
HELP HARTPATIËNTEN IN DEPOK

De Stichting van Depokkers, Aanverwanten en Sympathiserenden (Stidas) kreeg van de geneesheer-directeur van het Christelijk Ziekenhuis "Harapan" in Depok Dr. Rarundeng, het verzoek, om het ziekenhuis te helpen aan een Electro Cardio Gram-apparaat. De kosten voor de aanschaf bedragen Rp. 350.000 (ca. *f* 2.400). Door het gemis van een dergelijk apparaat moeten de hartpatienten doorgestuurd worden naar het ziekenhuis in Jakarta; de busreis en het lange wachten is echter voor deze patienten vaak te veel. Bijdragen kunnen worden gestort op Postgironummer 682293, L. Messerschmidt, Medemblikstr. 24, Den Haag of Postgironummer 883348, Alg. Bank Ned., Ede, tgv. Penningmeester STIDAS rek. nr. 53.98.13.400. Bij storting vermelden: ECG-apparaat DEPOK.

ESCAPADE in jong fiscaal verleden

Om met de deur in huis te vallen:
Ik claim het geestelijke vaderschap voor een stukje van het in ons land bestaande belastingstelsel. Iedereen weet, dat belasting betalen een noodzakelijk kwaad is. En bijna iedereen heeft er wel direct of indirect mee te maken (gehad), dat bij de inkomstenbelasting een gecombineerd aangiftebiljet wordt uitgereikt: zo'n vragenlijst waarop moet worden ingevuld, wat het afgelopen jaar aan inkomen naar beste verwachting zal worden genoten. Daarop volgt dan een voorlopige aanslag, uit de inkomsten van het lopende jaar te betalen en een definitieve naheffing betreffende het afgelopen jaar, zijnde een definitieve afrekening.
Welnu, die gecombineerde aangifte en te corrigeren voorlopige aanslag heb ik voor ons land bedacht.

Nu is elke bewering gemakkelijk, maar zij moet ook aantoonbaar zijn. Daarom heb ik een korte fiscale speurtocht ondernomen. In dat verband zijn mijn gedachten primair uitgegaan naar mijn oud-collegae, de belastinginspecteurs en belastingaccountants uit het vroegere Ned. Indië. Wij komen nog steeds ééns per jaar bijeen met een uiteraard geleidelijk slinkend groepje in een oergezellige sfeer van (letterlijk) "ouwe jongens onder mekaar", waar vanzelfsprekend vooral oude indische herinneringen worden opgehaald. In die kring herinnert menig bejaarde zich nog wèl, dat mijnerzijds in ons vakblad het toen revolutionnaire idee werd gelanceerd van een koppeling van de aangifte (en aanslag) van het lopende jaar op voorlopige basis, met die van het afgelopen jaar op definitieve basis - e.e.a. met betrekking tot de inkomstenbelasting. Maar het verband met de nu bestaande belastingpraktijk blijft duister. Ook bij enige navraag bij de belastingdienst en het ministerie van financiën kom ik niet verder dan het algemeen vermoeden, dat het nu bestaande systeem wel overgenomen zou zijn in- en door de duitse bezetting. Met deze algemene mening wil en kan ik niet volstaan, omdat ik wéét, dat van nederlandse zijde reeds vóór de oorlog eigen ideeën terzake zijn ontwikkeld. Dus heb ik wat doorgesnuffeld. Via art. 13 van de 'Alg. Wet Rijksbelastingen 1964' en art. 44 van het (voormalige) "Besluit op de Inkomstenbelasting 1941" - die de formele totstandkoming van duitse zijde wel aannemelijk maken - kom ik bij de vraag, welke eigen nederlandse overtuiging heeft geleid tot aanvaarding en goedkeuring van het nu ingeburgerde systeem. In mijn herinnering had dat iets te maken met ene (vooroorlogse) "belastingcommissie Bruins". Dat bleek achteraf niet juist, maar bracht me wel op het goede spoor bij het Fiscaal Instituut in Leiden. Daar werden mijn eerste aanknopingspunten gevonden in de geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap (1931-1935). In een bijlage van No. 16 (1931) over: het begrip "inkomen" vinden we op pag. 87 een lovende verwijzing naar de indische belasting-ordonnantie, waarbij nader verwezen wordt naar het Maandblad V.I.F. (vereniging van inspecteurs van financiën) waarin ik destijds heb geschreven.
No. 18 (1932) bevat een voordracht door prof. mr. G. W. J. Bruins over "internationale dubbele belastingheffing", hetgeen ik ten onrechte in gedachten verbond met bestaande aanslagregelingen.
No. 30 (1935 en men lette op dit jaartal) laat het eerste duidelijke licht in deze materie schijnen middels het rapport van de commissie voor de inkomstenbelasting: "Het verband tussen het belastingjaar en het tijdvak waarover het inkomen wordt genoten". Het voorzittersschap van die cie. werd in die jaren, ook bij No. 16, bekleed door prof. dr. W. C. Mees, nu woonachtig in Apeldoorn. De slotzin van dit geschrift No. 30 luidt als volgt: Teneinde de hoofdconclusie van dit rapport nog eens samen te vatten, zij hier herhaald, dat onze commissie, na de voor- en nadelen der verschillende mogelijkheden te hebben overwogen, in meerderheid tot het besluit is gekomen, dat een stelsel van naheffing met voorlopige aanslagen moet worden aanbevolen. En daarmee is m.i. de brug over de duitse bezetting naar een vroeger fiscaal verleden geslagen. Maar nu kunnen we nog verder terugzoeken. Leiden verwijst mij naar Amsterdam: het Internationaal Belasting Documentatiebureau in de Muiderpoort, Sarphatistr. 124. Daar maak ik kennis met een wetenschappelijk medewerker, de hulpvaardige hr. Jap (indo-chinees) die - n.b. - de belasting historie van Indonesië bestudeert. Niet alleen blijkt hij van "mijn" oude vakblad goed op de hoogte te zijn, bij verder praten blijken wij ook nog gemeenschappelijke kennissen uit het oude "Indië" te hebben.

En dan zit ik opeens niet zonder enige emotie met mijn eigen oorspronkelijke idee in mijn handen, geschreven in het Maandblad van de V.I. F. van April 1932 (let wel: 1932), getiteld: Het reeële stelsel met tweevoudige heffing. Zonder franje betekent dat: een voorlopige aangifte en aanslag betreffende de inkomstenbelasting van het lopende jaar, gekoppeld aan een definitieve naheffing betreffende het afgelopen jaar. Dus juist zoals ook nu nog het geval is. Terwijl ik mij realiseer, dat de ned.cie voor ink. bel. in 1935 (zie No. 30, pag. 20) reeds op de hoogte was van de invoering van soortgelijk stelsel in Duitsland, is het wel zeker dat die gedachte in **1932** voor ons land een novum was. Hiermee meen ik te hebben aangetoond, dat de grondgedachte van het nu bestaande stelsel is geboren in het koloniale Nederland.

mr. F. Jansen

"Si Onno wordt altijd een beetje mata-gelap als hij mijn rekeningen ziet!"

Het "vlees der aarde"

In een aardig klein boekje dat ik uit Palmyra toegestuurd kreeg, vertelt G. J. Binding over de grote rol die bonen in 't algemeen spelen in de folklore van Engeland en andere landen.
Zo geloven in Yorkshire tot vandaag de dag sommige mensen nog, dat slapen in een bonen-veld aangename dromen geeft.
Op veel plaatsen zien mijnwerkers de bloeitijd met angst en beven tegemoet, omdat in deze periode de meeste ongelukken in de mijnen gebeuren.

Heidense volken eren hun goden en de geesten van dierbare afgestorvenen met sterk ruikende bone-bloemen. (Lathyrus?)

Terwijl ook een oud Arisch geloof bonen en honing beschouwde als heilig voedsel voor hun doden.

De Romeinen vierden op de 1e Juni een feest waarbij bonen werden geofferd aan de goden. Ook bij verkiezingen bepaalde een boon 't lot. Een witte- betekende "ja", een zwarte "neen".

En tot ongeveer vijftig jaar geleden, was 't in Italië gewoonte om op Allerzielen bonen te verdelen onder de armen.

En zo zou er nog veel meer verteld kunnen worden over de plaats die bonen innemen in 't geloof en bij-geloof in lang vervlogen tijden. "Zeker is, dat verschillende soorten bonen een belangrijk voedsel vormden voor de mens".

Vandaag de dag eten wij ze alleen nog maar "voor de lekkerte". Tenminste, zij die 't lekker vinden. En de soort, die we door zijn rijkdom aan eiwitten met recht " 't vlees der aarde" mogen noemen, onze kedelée, schittert in 't gemiddelde gezin helemaal door afwezigheid.

De mens van tegenwoordig is zo gewend aan de grote welvaart, hij geeft de voorkeur aan duurder voedsel. Maar diezelfde welvaart gééft niet alleen, hij vráágt net zo veel en misschien nog wel meer. In beginnende gezinnen moeten dikwijls man en vrouw werken omdat de dure huur van 't dak boven hun hoofd anders niet opgebracht kan worden. En omdat eenmaal gemak de mens blijft dienen, doen ze 't veel-al met kant-en-klare maaltijden, even in een oventje.

Als daarin nou eens plantaardige eiwitten verwerkt zouden worden? Voedzaam, gezond, smakelijk en bovendien ......kostenbesparend. Maar de fabrikanten, zijn er niet zó zeer bij gebaat. En wáár is nu eigenlijk de klant nog koning?

Mèt 't boekje kreeg ik van Lydia van Minos ook een flesje toegezonden. "Ba'cos" stond er op. Eén van de vele producten uit soya die in Amerika overal te koop zijn. 't Lijkt op schilfers gedroogd rookvlees en 't smaakt naar "deng-deng goreng". Heerlijk om 't vlees te vervangen in nasi-goreng en andere gerechten.
In de vacantie kochten we in Londen een "good breakfast cereal", waarin o.a. ook soya-gries.

Och! Misschien dat ook in winkels hier allerlei dingen te koop zijn waarin behalve soya-olie andere bestanddelen van de kedelée zijn verwerkt. We wéten er alleen maar niets van.
Berichtjes in kranten als de volgende doen prettig aan. Of juist niet? Waarom blijven wij zo achter met 't vrijgeven?
"The Pretoria News uit Durban meldt: Een Zuidafrikaans/Amerikaans bedrijf

Door PLANTERSVROUW

in Umhlali gaat de massaproductie ter hand nemen van "Kunstvlees", dat op de markt zal kunnen komen voor een prijs van *f* 0,30 per 300 gram. Het is uitzonderlijk rijk aan proteine en zou over de gehele wereld een einde kunnen maken aan wanvoeding. Het product is gebaseerd op soja-bonen, groenten en vleessmaakstoffen. Het is een volwaardig alternatief voor echt vlees en 't lijkt er zoveel op dat bij proefnemingen velen weigerden te geloven dat 't geen vlees was. Het zal in droge vorm op de markt worden gebracht."
Alleen dat "Kunstvlees"; mijn gevoel voor esthetica zal daar nooit aan kunnen wennen. Daar moesten ze een andere benaming voor vinden.

Plantersvrouw

N.B. Alles wat "kunst" in de betekenis van namaak is, deugt niet, maar zo verworden is onze beschaving dat we liever namaak van iets duurs hebben, dan het origineel van iets wat goedkoper (en in dit geval toevallig veel beter) is. De naam kunstvlees is dan ook, wat je noemt een behoorlijke "miskleun". Toen de kroepoek kedelee nog "kunstvlees kroepoek" heette was die niet lakoe, maar als heerlijke kroepoek kedelee vliegt hij weg! Goddank dat Indische mensen nog het ware weten te waarderen!

L.D.

*

Tip.
Ik houd ook wel van een beetje gemak. Daarom koop ik nu geen timpih meer voor mijn sambel-goreng kering. Want die moet ik in luciferdunne staafjes snijden. En de gewone kedelee-bonen geven 't zelfde resultaat. Wat? Ik vind 't zelfs lekkerder.
De kedelee dus een nacht weken, meerdere malen spoelen en laten uitlekken. Dan in enkele minuten opbakken in heet vet.
Verder behandelen als de timpih-staafjes in de gebruikelijke sambel-goreng kering. Heus lekker, probeer 't maar 's.

Pl.vr.

Voor correspondentie:
Mevr. H. M. Marsman, Calfven 120, Ossendrecht.

*

Peanut candy

½ kopje gezeefde soya-bloem
2 kopjes bruine suiker
een grote lepel pindakaas
½ kopje melk
¼ theelepel zout
½ kopje gebroken pinda's

De eerste vier ingredienten al roerend verwarmen tot heet, niet kokend. Van 't vuur halen en blijven roeren tot bijna helemaal afgekoeld. Dan gebroken pinda's en zout er bij doen en overdoen in ondiepe bakjes; in smalle repen snijden of breken.

Bananen koek

1 kop suiker
1½ kop rijstebloem
½ kopje soya-bloem
2 eieren
3 lepels melk
2 theelepeltjes bakpoeder
2 theelepeltjes zout
3 rijpe bananen

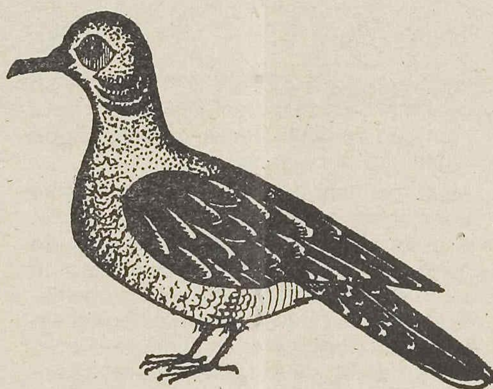
Suiker en eieren goed kloppen en alles door elkaar doen, ook de geprakte bananen. ½ uur weg zetten op een warme plaats. Overdoen in een beboterde vorm en ongeveer een uur bakken in een hete oven. Lekker, al geprobeerd.

Soya-bonen altijd weken in HEET, niet kokend water. Zeker 18 uur. Dan verschillende keren spoelen. Velletjes laten los, bittere smaak verdwijnt.

De Duif, de Sawangan en de Duivenrace

Mijn broer Bert en ik maakten pas tijdens de Japanse bezetting kennis met de duivensport, vanwege de jongens Stupers, die toen aan de Kerkstraat te Meester-Cornelis woonden. Wijzelf woonden in één van de S.S.-woningen aan de Manggarai-kade.
Van Guus Stupers leerden wij de voor- en nadelen bij de Soemenep- (chocolade-kleurig) en de Javaanse duif.
De gangbare mening was, dat de Soemenep wel sneller was dan de Javaanse, maar minder geschikt voor afstandsvluchten.
Verder werd ons uitgelegd, waarop wij moesten letten, vooral bij de mannetjes-duif. Zoals een knikkerronde kop, heldere ogen, een goede stand op de poten, dat de slagpennen aan de uiteinden van de vleugels niet waren uitgetrokken en de djapitan-oedang (stuitje) niet was kapot gedrukt, welk laatste de duif ongeschikt maakte, zich als een baksteen naar beneden te laten vallen.

Omfloerste ogen (mata lamoer) kunnen veroorzaken, dat de duif, als die op grote hoogte vliegt (vaak alleen maar als een stip waarneembaar en dan alleen nog maar terug te vinden door het geluid van de sawangan) niet goed ziet en het doel voorbij vliegt.
Ook moest erop worden gelet, dat de schubben aan de poten niet te vochtig waren. Want bij een afstandsvlucht bij droog, warm weer, konden die opdrogen en de duif pijn veroorzaken, waardoor die o.a. lager gaat vliegen, hetgeen aan het schouwspel afbreuk doet.
Dit zijn dan de voornaamste dingen, waarop terdege moet worden gelet, bij het keuren van een duif.
De sawangan (fluit), zoals die in Tong-Tong werd afgebeeld, zal ik gemakshalve de één-traps noemen, want er zijn nog twee- en drie traps sawangans, waarbij dus twee of drie fluitjes worden gemonteerd op een stukje bamboe. Velen voelen niet veel voor deze twee laatste uitvoeringen, vanwege het zwaardere gewicht en de grotere wrijving met de lucht, waardoor het gefluit ontstaat.
Deze twee laatste punten kunnen dus de snelheid van de duif ongunstig beïnvloeden.
Van al de duivenraces is de meest opwindende, die, waarbij 't mannetje op kilometers afstand wordt losgelaten; en wanneer die als een stip komt aanvliegen te laten dalen, door met het wijfje te "klèpèk" (e van pet). Het is dan een adembenemend gezicht om zo'n duif te zien dalen. De vleugels gevouwen en een weinig zig-zaggend, komt zo'n duif als een bom aansuizen, om, enige meters boven de grond, de vleugels

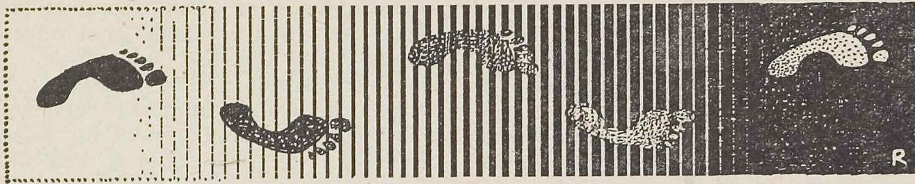

te spreiden. Mocht de duif door het e.o.a. zijn overgevlogen en daardoor bij het dalen dus een soort looping moet maken, dan noemden wij deze stijl van dalen "balik bakoel". Hoe men aan deze uitdrukking is gekomen, ben ik nooit te weten gekomen. In Tong-Tong stond "kèplèk", maar dit zal dan wel een drukfout zijn, want "kèplèk" betekent "vleugellam".
Het "klèpèk" gebeurt als volgt. Het duivenlichaam wordt met de vingers omsloten, waarbij de vleugels vrij blijven en de poten tussen wijs- en middelvinger worden geklemd, zodat de duif niet kan ontsnappen.
Door de arm op en neer te bewegen, begint de duif met de vleugels te slaan, hetwelk een klepperend geluid veroorzaakt. Wij vertaalden het woord "klèpèk" dan ook met "klepperen."
Het beste is een race te houden tegen of gedurende de paringstijd. Wanneer zo'n duif "verliefd" begint te doen tegenover het wijfje, door al koerend rond en achter haar aan te lopen, haar zo nu en dan pikkend, dan noemen wij dit stadium "giring". (ie-klank).
Wanneer de duif zo "dol-verliefd" is, dat hij het wijfje tot bloedens toe op de kop pikt, dan heet dit "giring-ngokod".
U begrijpt dan wel, dat een duif in deze toestand, zo snel mogelijk naar "huis" wil, als hij ergens anders wordt losgelaten.
Bij een belangrijke race worden tevoren zo'n 30 à 40 duiven in koeroengans gevangen, waarvan enige, die op het wijfje lijken, apart worden gehouden.
Tegen de tijd, dat de race-duiven worden verwacht, pakken toeschouwers elk een paar duiven om te "tjoele". Aangezien de duiven vaak op zulke hoogte vliegen, dat zij nauwelijks waarneembaar zijn, is dit "tjoele" noodzakelijk, om de aandacht van de duiven te trekken en de weg te wijzen.
Zodra de duiven te zien zijn, gooien de toeschouwers om beurten de duiven, die zij in de hand hebben, de lucht in. Het gefladder van deze duiven trekt dan de aandacht van de raceduiven en die beginnen dan te dalen.
Op het laatst blijft de echte "toekang klèpèk" met twee duiven over. Eén ervan is het wijfje en de ander lijkt er, wat kleur betreft, erg op.
Eerst wordt met de dubbelganger "geklèpèkt" die, op gegeven moment ook getjoeld wordt en op het eind krijgt het wijfje pas het werk te doen.
Zou er van af het moment, dat de raceduiven te zien zijn, tot het einde met het wijfje worden geklèpèkt, dan zou deze laatste volledig uitgeput raken.

Dit dan iets over duiven en sawangan.
Tjo en Jantje Wijnands, waar zijn jullie nu?

Chris.

VOETSTAPPEN IN 'N ANDERE WERELD

DE PENOENGGOE'S

Na het lezen van zovele "Voetstappen in een andere wereld" in verscheidene Tong Tong nummers, bekruipt mij het verlangen ook eens een mijner vreemde belevenissen uit mijn lange leven - ik ben nu 75 jaar - te vertellen, maar uit vrees niet ernstig genomen te worden - zoals U het ook zelf zei - heb ik het nu pas, na een heel lange aarzeling, durven doen.

Wat ik ga vertellen is echter de waarheid. Het is iets dat ik tot heden toe maar niet kan begrijpen en ook niemand, die ik dit voorval heb voorgelegd, kon mij een afdoende verklaring geven.

Als begin moet ik eerst vertellen dat ik - toen dit gebeurde - nog werkzaam was op een gouvernementskantoor (de Algemene Secretarie) te Buitenzorg (thans Bogor). Daarnaast beoefende ik het beroep van kleinlandbouwer, zulks uiteraard met vergunning en goedvinden van mijn hoogste chef: de 1e Gouvernements Secretaris. Want zoals U wel zal weten, mocht een landsdienaar toentertijd in Nederl.-Indië geen particulier beroep uitoefenen, tenzij met toestemming van de hoogste gezaghebbende van het kantoor of de dienst waar hij werkte.

Mijn perceel dan "Recht van erfpacht voor de uitoefening van de kleine landen tuinbouw" zoals dat officieel heette, werd mij toegekend voor de tijd van 25 jaar, was groot ruim 6 ha. en lag in de desa Tjidjajantie ongeveer een 2½ à 3 uur gaans van de stad Buitenzorg. De gronden had ik eerst van de rechthebbende Indonesische bezitters moeten overnemen, m.a.w. vrijkopen van de daarop rustende Inlandse rechten en zodoende terugbrengen tot het Landsdomein. Daarna moest men zich wenden tot het departement van Binnenlands Bestuur met een verzoek om een rechtstitel op de gronden om te voorkomen dat men als onwettig werd aangemerkt met alle nare gevolgen van dien.

Hiervoor moesten de gronden eerst door het Kadaster worden opgemeten en in kaart gebracht en voorzien zijn van de nodige stenen grenspilaren van bepaalde vorm en grootte. Na toekenning van het erfpachtsrecht moest het ingeschreven worden in de openbare registers ter Raad van Justitie. En dan pas na al deze formaliteiten kon men zich beschouwen als wettig en erkend "kleinlandbouwer." Wat een rompslomp en wat een kosten: alles moest worden betaald, geen enkele dienstverlening was gratis.

Aangezien de gronden door de vorige eigenaars jaar in jaar uit steeds met cassave (ketela pohon) beplant waren geweest zonder enige bemesting, was de bodem dan ook zodanig uitgeput en uitgemergeld dat zonder een voorafgaande gezondmaking en intensieve bemesting er niets op wilde groeien. Pas na een jarenlange bewerking en bemesting deels ook door het aanplanten daarop van groenbemesters waren de gronden weer zover tot leven gekomen en plantbaar geworden, dat men dan eindelijk kon beginnen met de eigenlijke beplanting.

Mijn gedachten waren om na mijn pensionering de rest van mijn leven daar te slijten en mij te werpen op de tuinbouw. Een andere reden was te trachten langs deze weg een mogelijkheid te scheppen tot werkgelegenheid voor mijn opgroeiende kinderen, aangezien de bij de Indo zo populiere kantoorbaantjes in die tijd al niet meer zo vanzelfsprekend voor hem waren weggelegd.

Zelf voelde ik me steeds aangetrokken door de schone natuur en het leven op het platteland.

Geregeld iedere Zaterdagmiddag na kantoortijd - ons kantoor sloot om half 1 - na even thuis uitgerust en de inwendige mens versterkt te hebben, trok ik naar mijn landje om pas de volgende Zondagmiddag, of heel dikwijls zelfs 's avonds laat, weer huiswaarts te keren. Ik had er reeds een aanplant van djeroeks Siam en andere vruchtbomen, zoals ramboetan, doerian, verschillende soorten pisang, peteh- en kruidnagelbomen, met een tussenbeplanting van ananas. Ongeveer 2 ha. van de grond beplantte ik met hevea. Hiervoor had ik een bijzondere aanplantvergunning verkregen van het departement van Economische Zaken, met welke aanplant ik in 1940 net klaar was. Verder een stal met wat melkvaarzen, wat geiten, schapen en kippen. Er stond ook een kamponghuisje voor mijn "djaga", die de tuin moest bewaken en voor mijzelf een eenvoudig optrekje als verblijf voor de dagen dat ik daar was. Dit laatste was ons geluk, want buiten verwachting en helemaal onvoorzien waren wij in de oorlog door nood gedwongen toevlucht te zoeken in dit huisje, waar ik de hele bezettingstijd met vrouw en kinderen heb doorgebracht. Het was net of het zo voorbeschikt was.

Elke Zaterdag en ook elke feestdag, weer of geen weer, benutte ik voor mijn arbeid op mijn landje. In de regentijd - en Bogor is eenmaal een regenstad - als het overal nat en modderig was, viel zo'n "uitstapje" niet al te best. De smalle paden die door kampongs en over sawahdijkjes leidden waren dan glad en glibberig. Een betere weg om daar te komen, laat staan een rijweg waarlangs men zich per wiel kon voortbewegen, was er niet. Bovendien moesten drie rivieren worden overgestoken: de Tjiliwoeng, de Tjikalibaroe en de Tjikeas. In de westmoesson was het des te moeilijker omdat de bamboebruggen die over de rivieren waren geslagen door het drukke verkeer en de vele regens verrot en versleten waren geworden - tenminste als ze al niet eerder door de vele bandjirs waren weggeslagen. Men moest dan uiterst voorzichtig zijn om niet door een verkeerde stap in het kolkende water te tuimelen en zijn botten bont en blauw te stoten tegen de vele onder water zijnde grote en scherpe keien. En vooral de Tjikeas, een bergstroom, moest men bij gemis van een brug doorwaden, en bij een flinke bandjir overzwemmen.

Op een zaterdag, ongeveer 40 jaar geleden, was ik weer op pad gegaan, vergezeld van een vriend en collega, een Indonesiër. Aangezien het de hele dag geregend had konden we pas laat in de middag vertrekken. De paden waren na een hele dag regen morsig en glad, zodat wij maar heel langzaam vorderden. En toen wij bij de tweede rivier, de Tjikalibaroe, aankwamen was het zo goed als donker. Deze Tjikalibaroe was in feite geen rivier maar een door de toenmalige dienst van Waterstaat en 's Lands B(urgerlijke) O(penbare) W(erken) gegraven kanaal dat zijn water kreeg van de Tjiliwoeng middels sluizen en andere door genoemde dienst gebouwde kunstwerken w.o. een dam en een ijzeren hangbrug, ter hoogte van de kampong Katoelampa ongeveer een 5 of 6 km. ten zuiden van Bogor. Officieel en in B.O.W.-kringen noemde men dit kanaal de "Oosterslokan" als tegenhanger van een ook door de Waterstaat gegraven kanaal ten westen van Bogor: de "Westerslokan", onder de bevolking meer bekend als de Tjipakantjilan, een aftapping van de Tjisadanè (zie ook Tong Tong van 1 september 1970 No. 4 pagina 11).

Toen wij dus aan deze Tjikalibaru of Oosterslokan kwamen voerde onze weg een eindje in noordelijke richting langs de westeroever. Het kanaal stroomde op deze plek door een diepe bedding met aan weerskanten steil opgaande wanden van zo'n 15 meter hoog. Terwijl wij onder een gezellig babbeltje onze weg vervolgden zagen wij plotseling aan de overkant van het kanaal zo maar uit het niets drie grote zwarte gedaanten verschijnen die de vorm hadden van dikke zuilen of pilaren. Deze reuzen gedaanten of schimmen bewogen zich achter elkaar. De voorste was ongeveer 3 of 4 meter

hoog en had een doorsnee van zo'n 1½ meter, de tweede was iets korter en de achterste had een hoogte van een volwassen persoon, allen waren ze even dik. Allen bewogen of beter gezegd zweefden over de grond in dezelfde richting als de onze, dus noordwaarts. De afstand tussen ons en die verschijning aan de overkant van het kanaal bedroeg ongeveer een 50 meter of meer. Ondanks het late uur - het was intussen al 7 uur of half acht geworden - konden wij alles aan de andere oever nog duidelijk zien omdat er geen begroeiing was (sawahvelden) en ook omdat de maan in het oosten al begon op te komen. Ik voelde mijn wangspieren verstijven, wat mij het praten moeilijk maakte. Het hele geval duurde hoogstens een minuut en toen waren de gedaanten weer even onverwachts verdwenen als ze gekomen waren.

Van hallucinaties kon niet gesproken worden, omdat ook mijn metgezel het zelfde verschijnsel gezien had. Deze vrind, een Soendanees, vertelde me later dat het onstoffelijke wezens waren: "penoenggoe's", een soort van wakers die een bepaalde plek of plaats, soms ook een boom of een bron, die **anker** (anker = taboe of heilig?) was, moesten bewaken. Deze soort verschijnselen noemde hij "memedie" of "dedemied" en waren volgens hem heel gewoon en veel voorkomend. Of ze ook gevaarlijk zijn vertelde hij me niet. De Soendanees kent nog meer geesten zoals de "reriwa's", de "djoeriegs", de "koentianak", de "Kelong wèwè" enz.

Zou een van de lezers of lezeressen van Tong Tong over deze zaak misschien nog een andere en betere verklaring kunnen geven?

H. Remezond

DE KLUIF

Nooit zal ik die tocht naar Singapore vergeten. We schreven toen 1942 (of was 't 1943? Ik weet 't niet meer). In 'n geblindeerde derdeklaswagon waren wij naar Soerabaja getransporteerd. Het was gevaarlijk om tussen de latjes van de neergelaten jaloezieën te kijken, want op ieder bordes stond een Jap, en uitkijken was streng verboden. Natuurlijk waren er toch wel een paar brutale Indische jongens, die ons, ondanks het uitkijkverbod, af en toe op de hoogte hielden. En zo wisten we dan, toen de trein, na veel verwarrend gerangeer, stilhield, dat we in Soerabaja waren.

Allemaal uitstappen! En lopen maar. De bevolking stond zwijgend aan de kant, en durfde niets te ondernemen, uit vrees voor de Japanse bewaking, al wisselde soms heimelijk een trosje pisangs van eigenaar. Maar 't bleef uitkijken geblazen, want de Jap had een losse hand.

Het bleek, dat we naar de haven werden gedirigeerd. Daar lag een vrachtboot, de "Maebasu Maru" (de naam zal ik nooit vergeten), die ons zou vervoeren. Waarheen? Bestemming onbekend. Je wist immers nooit van te voren waar de Jap je heenbracht? Later zou blijken, dat we naar Singapore zouden gaan. Een gevaarlijke overtocht, vanwege de geallieerde onderzeeërs, die daar in de buurt bleken te kruisen. Veel later hoorden we namelijk, dat een boot ervóór en een boot erná, beide met krijgsgevangenen aan boord, waren getorpedeerd. Geen overlevenden. Goed dat we dàt gevaar destijds niet beseften, ik tenminste niet, want anders hadden we helemaal geen leven gehad.

Het was trouwens toch al geen pleziervaart, want we werden met z'n allen in het ruim gestopt. Overdag werden we enkele uren aan dek "gelucht". Toen ik daar zo in het ruim lag, temidden van honderden anderen, waarvan sommigen aan dysenterie leden, en dus gedurig de ijzeren trap naar boven opmoesten, moest ik aldoor denken aan Dante's "Inferno", want veel erger kan het daar niet geweest zijn.

Een windzak zorgde voor wat frisse lucht in die verstikkende atmosfeer, maar na een kwartiertje werd er van de andere kant geschreeuwd: "Omdraaien dat ding! We verrekken hier!" En dan blies de windzak weer even in de andere richting. Totdat het de Jap begon te vervelen, en hij de windzak weghaalde......

Toiletten waren er niet, tenminste niet voor ons. Op het voordek stond links en rechts een huisje, dat enigszins buiten het schip uitstak, zodat alles meteen in zee verdween. Spaarde natuurlijk spoelwater, dat wel.

Het eten werd aan dek geserveerd, en was bar slecht: een handjevol rijst met wat groente, enfin, het gebruikelijke Japanse menu. Soms kregen we een soort sajoer of soep. En nu kom ik dan eindelijk aan de ervaring die ik U wilde vertellen.

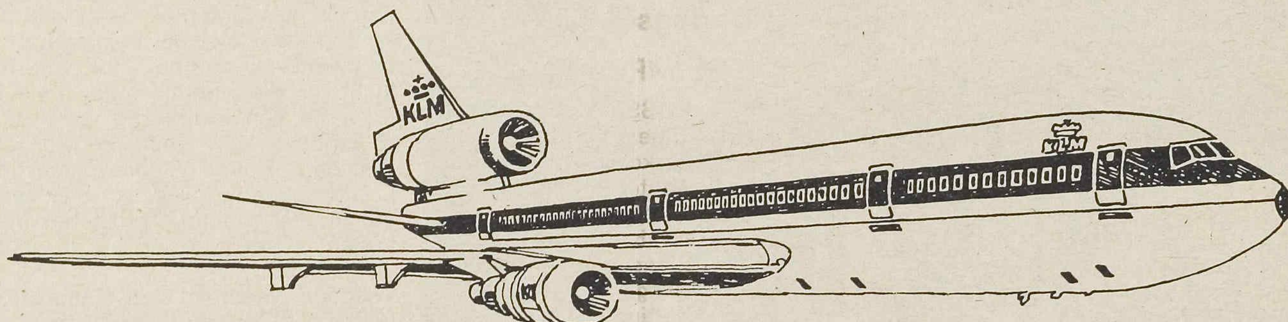
Op een dag was er weer die soep. Er zat die keer zowaar wat vlees in. Natuurlijk niet veel, maar goed, je had dan tenminste toch de illusie. Eén van onze mensen stond met een houten spaan in de soepketel te roeren, en we hoorden hem opeens roepen: "Hé, jongens, ik zie een kluif!" Met enige moeite werd hij eruit gevist, maar toen rees de levensgrote vraag: wie krijgt 'm? Er werd een oplossing gevonden: we moesten allen in een kring gaan staan, één van onze jongens met z'n rug ernaar toe. We moesten elkaar toen de kluif doorgeven, tot die ene man op een zeker ogenblik "Ho!" riep. Degene die de kluif dan vasthield, zou dan de gelukkige bezitter ervan zijn. Zoiets dus als "zakdoekje leggen, niemand zeggen". Klaar? Vooruit, starten maar! En daar ging de kluif!

In het begin wilde iedereen 't ding zo lang mogelijk bij zich houden, in de hoop dat hij de gelukkige zou zijn, wanneer er "Ho!" geroepen zou worden. Maar die bak ging niet door, want er werd van alle kanten geroepen: "Vlugger, vlugger!" Dus ging de kluif in versneld tempo van hand tot hand, totdat er opeens "Ho!" klonk. En wie had hem toen? Juist, U raadt 't: ikke. Overal jaloerse blikken, maar ik zat snor! Nou ja, veel zat er echt niet aan, hoogstens een paar velletjes en draadjes, en na een poosje gooide ik de volkomen schoongekloven kluif met een wijde boog in zee. Ziezo, ik had ook weer eens een keer "lekker gegeten!"

En toen moesten we weer naar beneden, naar Dante's "Inferno" en naar de windzak. Koera, koera! Bakéro!!

Si Gaboel

Een nieuwe manier om Indonesië (weer) te zien!

27 Volledig verzorgde dagen uit en thuis

Nu is er eindelijk een volledig verzorgde Indonesië-reis waarbij u ruim tijd en gelegenheid krijgt familie, vrienden en kennissen te bezoeken. En opnieuw de sfeer te beleven die dit prachtige land u biedt. Want, niet alleen Jakarta, Bogor, Bandung, Jogjakarta en Bali worden bezocht. Maar ook plaatsen als Solo, Madiun, Tretes, Malang en Surabaya. En dat allemaal op basis van volledige verzorging, zowel voor wat betreft reis en vervoer ter plaatse, als verblijf in goede (niet luxe) hotels. Zelfs de excursies zijn bij de prijs inbegrepen. Zoals naar de Tangkuban Perahu en de Mendut tempel.
De prijs van zo'n volledig georganiseerde tour bedraagt: ƒ 3.125,-.

Op eigen houtje en toch maar voor f 2.100,- retour

Als u niet in groepsverband wilt reizen en logeert bij familie of vrienden, kunt u toch profiteren van een gereduceerd KLM-tarief. De enige voorwaarde is, dat u langer dan 21 dagen en korter dan 180 dagen in Indonesië verblijft. Dat verblijf regelt u uiteraard dan zelf.

U vliegt per KLM, dus dat zit wel goed

Alle vluchten voor deze reizen worden uitgevoerd door de KLM in samenwerking met Garuda. U hebt dus steeds het komfort en de service van een lijndienstmaatschappij met een wereldnaam. En, u vliegt rechtstreeks. Vanaf Schiphol naar Jakarta. Aan boord is Nederlands- en Indonesisch-sprekend personeel.

KLM
Thuis in de lucht

Boek uw Indonesië-reis bij
UNITRAVEL
Piet Heinplein 1, Den Haag, tel. 070 - 608837
Bijkantoren: Het Kleine Loo 418 A, tel. 070 - 832306
Thomsonlaan 83, tel. 070 - 637947 Theresiastraat 82, tel. 070 - 839906

Coupon Stuurt u mij vrijblijvend meer informatie over uw reizen naar Indonesië.

Naam: ____________________
Straat: ____________________
Plaats: ____________________

TT 16

s.v.p. opsturen in gesloten envelop

Minimum *f* 6,— van 1 tot 3 regels; per regel meer, *f* 2,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor advertenties onder nummer *f* 2,— meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal *f* 3,— meer.
Bij brieven onder advertentienummer:
DIT NUMMER OP DE ENVELOPPE IN DE LINKERBOVENHOEK ZETTEN.

Gemeub.zit/sl.kam. m. verw., gebr. bad/douche, keuk. warme maalt. *f* 350,— v. 5 dg. per wk. Liefst stud./werk. jongen. Tel. 64 37 98 tussen 6 en 7 u. 's av.

Aangeb. gemod. kamers, c.v. gas, vaste wast. (warm en koud) incl. vol pension bij Ind. fam. vanaf *f* 350,— p. mnd. Tel. kant. 070 - 81 40 11 toestel 3520; na 6 u. 070 - 23 17 13.

Wie heeft tijgerhuid te koop, liefst m. opgezette kop? Br. onder No. 2652.

PARAGNOST (Helderziende) Privé cons. na tel. afspr. 9-13 u. tel. 65 13 94. Elke Dond. midd. PSYCHOMETRISCHE SÉANCE (Beh. v. voorw.) in zaal "De Bron", Riouwstr. 167 van 14 tot 17 uur.

Gevr. gem. Zolderkamer liefst in Rotterdam. Inlichtingen: Nansenplaats 143, Rotterdam-14.

Wie heeft v. ons t.b.v. T.V.-opnamen op 13 en 14 Sept. a.s. een bed + klamboe? Bellen TROS TV 02150 - 4 88 51, Afd. Drama.

Ind. jongeman 28 jr. goede positie, z.k.m.m. Ind. meisje. Br. liefst met rec. foto, onder Nr. 2653.

plaats een Ting Ting altijd raak!

KAJOEPOETIH-OLIE

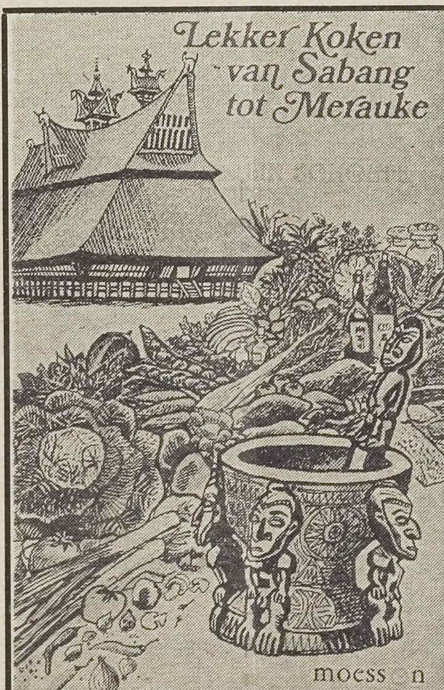
De beste kwaliteit die we konden krijgen. Neem nu een fles (hoop dat U 'm niet nodig hebt!) want straks is het weer wachten op een nieuwe zending. 100 cc. fles *f* 6,—. 50 cc. *f* 3,25 (porto 90ct-60 ct.)

ABONNEES AMERIKA ATTENTIE !

Uw abonnement (luchtpost $ 23,-; zeepost $ 16,-) kunt U per check voldoen aan: (verhoogd i.v.m. de koersdaling!)
Roy Steevensz, c/o Kushi House, 7357 Franklin Ave., Hollywood, California.

Indien U Uw Tong Tong niet hebt ontvangen of Uw exemplaar beschadigd is, en U een ander wenst, kunt U zich ook wenden tot Roy Steevensz.

Naar Den Haag schrijven duurt lang !

"LEKKER KOKEN VAN SABANG TOT MERAUKE"

door LIN SCHOLTE

Splinternieuwe, maar ook oude, minder bekende recepten uit de wonderlijke tropenkeuken.

f **10,90 +** ***f*** **0,90 porto**

Bestel Nu per giro 6685, boekhandel Tong-Tong.

TOKO EN BOEKHANDEL TONG TONG

Prins Mauritslaan 36 - Den Haag - Tel. 070 - 54 55 00 - Giro 6685

OPENINGSUREN : **Dagelijks 9 - 2**
's Zaterdags 10 - 2

Telefonische en schriftelijke bestellingen worden 2 maal per week naar de post gebracht, Dinsdag en Donderdag zodat U dus (in Nederland) Woensdag en Vrijdag kunt verwachten. Houdt U hier rekening mee?

Net ontvangen:

Meloenkrabbers (blik) f 1,50
(om sliertjes te maken voor de stroop)
Menjan (wierook) per ons f 2,—
Grote mentholstift f 8,50
Kleine idem f 4,25
Kajoepoetih 100 cc f 6,—
Miniatuur anglo'tjes van aardewerk f 7,50
Wajangtheelepel p. st. f 4,—
6 stuks f 22,50
Akar wangi per bosje f 1,25
Beeldige handgeschilderde briefkaarten f 1,95
Geborduurde miniatuurtjes f 10,—
Geborduurde kaarten f 3,—
Bikkels 6 stuks plus bal f 4,25
Batik-placemats plus servetje f 6,—
Nieuw: Batik hoofddoekje f 12,50
Beeldige nieuwe kains, handbatik v.a. f 50,—
Dames-shirts, lange mouw, batik f 40,—
Herenshirts, korte en lange mouw f 35,—, f 40,—

Asem, fris en gezond !

Manisan per pak f 3,—
Asemkoekjes per ons f 1,—
per half pond f 2,40
Asemstroop f 4,60
Keukenasem per pot (gezuiverd, pitloos) f 2,75

Kedelee (soya) bonen per pond f 4,50
Kedelee-meel per pond f 3,25
(Incl. porto)
Kroepoek kedelee met/zonder zout f 1,75
3 pakken voor f 5,—
2 pakken (bij verzending incl. porto) f 5,—
Vis-kroepoek, kroepoek oedang en mixed kroepoek per pak f 1,75

AKAR BAHAR ARMBANDEN v.a. f 7,50
AKAR BAHAR RINGEN f 2,50

Twee bijzondere boeken:

"Beschermde planten en dieren"

Ken de natuur waarin u leeft en werk mee die in stand te houden. Een duidelijk geïllustreerd (in kleur) overzicht van al die eenvoudige planten en dieren die zo belangrijk zijn voor het evenwicht in de natuur en waar we dus vanaf moeten blijven. Een boek dat iedereen die kan lezen, MOET lezen!

f 12,50 plus porto f 1,75

"Plantenzielen" - Mellie Uyldert

Over het geheime leven van de plant, van de sympathiëen en antipathiëen in de planten onderling, de ziel en het bewustzijn van planten, die ook vaak genezers zijn van de mensenziel. Geïllustreerd.

f 32,50 plus porto f 2,50

Ragi, prima kwaliteit per pk. f 1,60
Ting-Ting djahé per pakje f 0,75
Serok (imp. Indon.) f 4,50 en f 3,50
pengkie fijn f 8,50
pengkie grof f 5,—
pengkie klein f 3,50
kaloh groot f 4,50
kaloh klein f 3,—
rijstbakoel 3 maten f 5,—, f 3,50, f 2,50
Houten dulang (uit één blok gesneden) f 32,50

Net ontvangen:

Tusuk konde (haarwrong spelden) van schildpad met gouddraad versiering f 9,50
Hoornen slangenarmband f 8,50
Hoornen haarknijper f 7,50
Tjentong hout f 6,50
Tjentong hoorn f 7,50

Tong-Tong souvenirs:

leren bladwijzer (groen - blauw - zwart - rood) f 3,—
rolbandmeter Poekoel teroes f 3,50
pennemes, schroevedraaier etc. f 5,—
rolbandmeter/flesopener f 6,50
schroevedraaierset f 3,75
Tong-Tong suikerschep (zilver) (incl. porto) f 5,75
Tenong, groot f 7,50
idem klein f 5,—
Ayakan (om koekjes te stomen) f 5,—
Rottan prullemanden (fijn) f 12,50
Papier maché wajang masker f 3,50
Tijgermasker/schild f 5,—

"Indonesië in opkomst"

In September verschijnt een nieuw boek over Indonesië. Ditmaal met meer concrete informatie en toelichting over dit immense eilandenrijk dan het "Indonesië" van Rentmeester en Haasse. Inheemse cultuur, de moderne ontwikkelingen, economische en sociale problemen worden door Prof. H. F. Neubauer, Pr. W. Röll en pr. H. Uhlig vrij uitvoerig uiteengezet. Ned. bewerking Dr. M. M. J. van Balgooy Drs. M. W. Blok. 96 foto's in kleur en overzichtskaart.

De Duitse uitgave ligt bij Tong-Tong ter inzage. In September verschijnt de Nederlandse uitgave. U kunt nu reeds bestellen.

Prijs f 79,50

3 termijnen mogelijk!

BOEKHANDEL TONG TONG

Aanbieding Oude boeken
(antiquarisch, 2e hands)

Indisch Memorandum, E du Perron f 15,—
De geschiedenis v.d. Indische archipel, B. H. M. Vlekke f 25,—
Het Indische leven, D. C. M. Bauduin f 20,—
De muze van Jan Compagnie, du Perron f 25,—
Bij mijn bruine vrienden om den evenaar, R. Katz f 20,—
Ned. Indië, Land-Volk-Geschiedenis-Bestuur-Bedrijf-Samenleving, 2delen incl. porto f 85,—
Hecht verbonden in lief en leed f 20,—
Van den Atlantischen oceaan naar de stille Zuidzee, Dr. J. P. Lotsy. Dagboek van een botanicus f 27,50
Naar hooge toppen en diepe kraters, Dr. W. v. Bemmelen f 25,—
Insulinde, schatten v.d. bodem, Ir. F. v.d. Ploeg f 10,—
Zoogeographie v.d. Ind. Archipel, Dr. L. F. de Beaufort f 8,50
Oostkust van Sumatra-Instituut nr. 34-35 f 7,—
Een halve eeuw Pakketvaart f 60,—
Gevecht met het oerwoud, R. Calder (reisverhaal over Azië) f 15,—
Over de grenzen, T. Bonnema (roman) f 7,50
Duizend eilanden, B. Vuyk (roman) f 4,—
Zwerftocht door Indië S. A. Reitsma f 7,50
Onze koloniale landbouw, Dr. J. Dekker f 35,—
Java en Madoera, Agrarische regelingen voor het gouvernementsgebied (dl. 1-2) (incl. porto) f 85,—
Oost-Indische cultures, Dr. K. W. van Gorkom (3) f 85,—
Vezelstoffen (serie Onze Kol. landbw.) f 5,—
De waarheid over Java, Mr. H. W. J. Picard f 7,50
Indië onder dictatuur, Dr. C. Gerretson f 7,50
Op oude paden, H. C. Zentgraaff f 35,—
Het Serimpie boek. 20 gekleurde platen en 12 autototypieën van serimpie- en bedajadansen met tekstboekje f 50,—
Herdenking Verg. Kartinifonds 25 jr. f 5,—
De bloementuin, handl. cultuur bloemen Ned. Indië f 15,—
Borneo, de onbekende parel van Ned. Indië f 17,50
18 fotogravures Bali f 10,—
Brieven van Opheffer, oud-res. Gonggrijp aan Jan Fabricius f 20,—

(Van alle boeken slechts één exemplaar, dus niet direct gireren !)

sekali Van Nelle
tetap Van Nelle

VAN NELLE